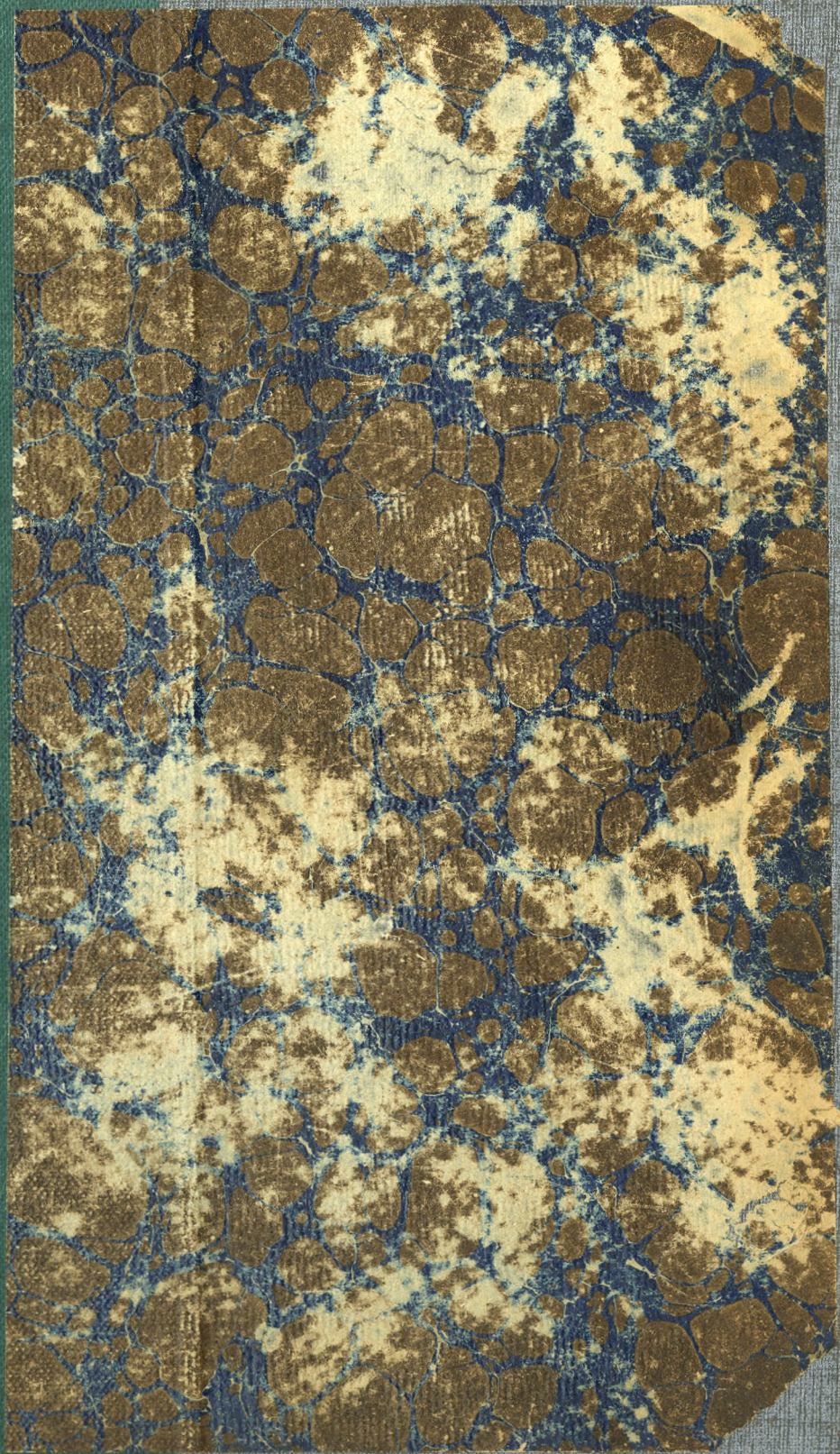

Politikai
röpiratok.

143.

143
1256

KORKÉRDÉSEK.

II. FÜZET.

A MAGYAR KATH. EGYHAZ JOGALLASA A MAI VISZONYOKBAN.

IRTA

KÖRMÖCZY IMRE.

6.
PEST,

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV MAGYAR AKADEMIAI NYOMDÁSZNÁL.

1867.

1867 ki ta gilletmény.

SCOTT'S NORTH AMERICAN

A COMPLETE AND ACCURATE

MAP OF THE UNITED STATES

AND TERRITORIES

KORKÉRDÉSEK.

II. FÜZET.

A MAGYAR KATH. EGYHÁZ JOGÁLLÁSA

A MAI VISZONYOKBAN.

IRTA

KÖRMÖCZY IMRE.

PEST,

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV MAGYAR AKADEMIAI NYOMDÁSNÁL.

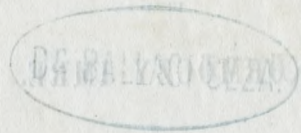
1867.

KÖRKÉRDÉSEK.

II. FÖLLET.

A MAGYAR KATOLICUS EGYSÉGES JOGALLOK

A MAI VISZONYOKBAN.

PEST.

ÁRNYALOTT ÉS NYOMTATOTT A MAGYAR KATOLICUS EGYSÉGES JOGALLOK

1887.

ELŐSZÓ.

A Szent-István-Társulat tisztelt fölszólításának jelen iratomban igyekeztem igénytelen tehetségem szerint még pedig mielőbb megfelelni. Mert hazánkban a napi főkérdések egyik legsürgetősebbikének lenni vélem „A magyar katolika egyház jogállásának fejtegetését a katolikus közérdek szempontjából az átalakult alkotmány alapján.“

Nehéz és válságos feladat! — Azonban Istenben helyzett bizalmam s azon remény öntudata bátorított : hogy ha nem leendnék is szerencsés a közváramozásnak megfelelni, iratommal mégis a nagyérdékü kerkérdés megoldására ösztönt nyujtok, figyelmet ébresztek s irányeszméknek megérlelésére a nagy közönségnek alkalmat szolgáltatathatok.

Értekezésem két főrésyre oszlik. Az elsőben a m. kath. egyház jogállását elemeztem és fejtegettem, míg a másodikban katolikus szempontból a szabadság-

nevelés- a katolikus érdekeltségről közlöm irányesz-
méimet.

Rövid lenni kívántam, nehogy untassam olvasói-
mat. De rövidebb lehetek fejtegetésemben, mert a her-
ceg-primásnak a cultusminister urhoz intézett nagy-
becsü válaszában oly kitünően jeleztetett az egyházi ál-
laspont, hogy én mindazt, mi abban foglaltatik, érteke-
zésemben említettlenül hagyhattam, és t. olvasóimnak a
Társulat által szintén kiadott választ ajánlom figyel-
mébe, mint mely értekezésem hiányait pótolja.

Szerző.

I.

A magyar nemzet alkotmányos átalakulásának új korszaka nyílt meg az 186^{5/7}-dik évi törvényezikkekben. ¹⁾ — A koronának és országgyűlésnek hivatása az átalakulást nemcsak megszilárdítani, hanem bevégezni is, hogy így az új kormányrendszer s alkotmány hazánk s nemzetünk felvirágzásának alapját képezhesse.

Nehéz és nagy feladat! Mert az új alkotmányosságból származott felelős ministeri rendszer nem szükséges következménye ősi alkotmányunk kifejlődésének. S ezért válságos a nemzetre az átmenet a régi megszokott nyolczszázados rendszerből a fentérintett újabb kormányi módozatba, s nem tagadhatni, hogy van okunk aggályra, van kiméletre s ildomos ovakodásra. Ezen meggyőződésre okszerűleg jutni kell minden elfogulatlan eszmélő hazafinak. ²⁾

A magyar kath. egyház mulaszthatlan tisztje, tájékozni magát az új joghelyzetben s tisztába jönni a felett: a megtörtént átalakulás után, minők a korona-, minők a felelős kormányhoz jogviszonyai, s mit kell tenni megváltozott jogállásában a katolikus érdek tekintetéből? ³⁾

Jegyzet. 1) Lásd az 186^{5/7}. t. cz., melyeket király ő felsége f. é. szent Jakab hó 28-án birodalmi fővárosában, Bécsben, szentesített. — Feltűnő, hogy míg az 1848-ki t. cz. szentesítésénél a m. egyház érsekei s püspökei s az ország zászlósai ősi szokás

szerint megnevezetnek, az 1867-ki t. cz. királyi megerősítésénél az egyházi főrend és a zászlósok már nem említettnek.

2) Ki visszaemlékezik az ezer nyolczszáz negyvennyolczadiki események áradatában született törvények keletkezésére, az tudja, hogy azok bővebb kifejlést és alkalmazást kívánnak. Igazságnak bizonyulván itt is, mit a népek történelmében oly sokszor olvasunk, hogy a mindenkép kiegészített törvények nem lelkesülés, hanem a higgadt és jól megérlelt tanácskozások eredménye. A m. kath. egyház ma is hűn követi ősei példáját, a kik az országgyűléseken az ellen, mit a hazára vagy egyháza veszélyesnek és sérelmesnek véltek, erélyesen küzdöttek. De azért, ha nézeteikkel ellenkező törvények alkottattak, azok ellen föl nem támadtak, mert az egyházi rend egészen azon vonalig tisztének tartja az állam iránti engedelmisséget tanusítani, meddig az Isten iránti engedelmisséggel össze nem ütközik, mivel Istennek inkább kell, mint embereknek engedelmeskedni. — (Ap. Cs. 5. 29.)

3) A m. kath. egyház nem mondhat le könnyelműleg multjáról, nem feledkezhetik meg nagy őseinek dicső emlékérol, kik nemcsak hiveik üdvét apostoli buzgalommal munkálták, hanem a nemzet jóllétének s művelődésének az alkományosság és a társadalom terén jelentékeny tényezői voltak. Mi ma is azon szilárd meggyőződést tápláljuk, hogy hazánkban, hol az állam az egyházzal nemzeti alkotmányosságunk első megállapításától kezdve, egész 1848-ig minden rétegein álladalmi s társadalmi létének a legszorosb kapcsolat- és szövetséggel egybefűzve volt, a magyar kath. egyház közreműködése, tekintve a nagy többséget képező kath. elemeket, nemzetünknek érdekében igen kívánatos.

Ezer nyolczszáz hatvanhétben más szempontok vezérlék az országgyűlést, más szellem lengé azt át és más nézetek voltak irányadók, mint negyvennyolczban. Az őszinte kibékülés a korona és a nemzet közt, kiegyenlítés és kiengesztelődés volt feladata az országgyűlésnek. Ha ezt tévesztené szem elől a nemzet, akkor állandóságot alig remélhet az új kormányrendszer; és azért igen óhajtható, hogy az országgyűlés, mennyire ez lehetséges, minden érdeket s igazságos igényt, tehát a katolikusok érdekeit s igazságos igényeit is, s a nemzet multjának sajtáságos helyzetéből keletkezett jogviszonyokat a felelős kor-

mányrendszerrel öszhangzásba hozzon, különben nem lesz áldás ez új intézményeken, s úgy a mai nagy nemzeti emelkedés szép hajnalát a vész és romlás boruja fogja felváltani.

Hazánk belbékéje a vallási villongások viharától már régen ment, a törvény megadta a különböző vallásfelekezeteknek az őket megillető jogokat. Hazafiás s szabadabb országgyűlésünk alig volt az 17⁹⁰/₉₁-kinél. És még ezen országgyűlés is, mely a protestánsok jogainak kivívásában buzgólkodott, a magyar kath. egyház jogállását nemcsak sértetlenül hagyta, de az egyház jogain elkövetett sérelmek ellen, a mennyiben ezt köréhez tartozónak vélte, hathatósan felszólalt s azokat megszüntetni iparkodott. És ezt hazafiúi tisztének tartotta.

Ezekre emlékezve azt hisszük, hogy a vallásegyenlőséget és viszonyosságot, az ősi eredeti kath. egyház romjaira alapítani a koronának úgy, mint a magyar nemzetnek jól felfogott érdeke ellen volna, s így ez nem lehet szándokában a koronának, nem a korona nevében működő felelős kormánynak, nem a nemzetnek.

Tekintsük csak Angolhont, melyre oly sokszor történik hivatkozás. Ott még maig áll nagy vagyonságában és kiváltságos állásában a püspöki egyház, s ez a felelős kormányrendszerrel és a szabad alkotmányossággal egybeférhetőnek tartatik!

II.

Homály borong az 1848-ki 20. t. cz. felett, a határozatlanság s kétértelműség boruja, melyet még növelnek a 20. és 3. törvényczikk egybeillesztéséből következő kételyek, és a kormánynak ténylegesen gyakorlott hatósága a kath. egyház felett. ¹⁾

Magyarország kath. nagy többségének érdeke követeli, hogy az említett homály eloszlattassék, a magy. kath. egyház önállósága valóság legyen, s a kormányhozi viszonyai jeleztessenek.

Az 1848-diki 20. t. cz. második szakasza szerint hazánkban törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonyosság alapittatik meg. — Tehát a katolikus egyháznak a kormánytéli függetlensége és önállósága épen úgy biztosittatik, mint a protestáns vagy a keleti egyházak önállása s függetlensége, ez lehetvén csak igaz értelme a megállapított tökéletes egyenlőség- és viszonyosságnak. — S így a kormány csak mennyiben az állam legfensőbb felügyeletének jogát képviseli, s a mennyiben hivatva van a különböző hitfelekezetek és egyházak egymás irányában jogait megvédeni s a vallásosság s erkölcsiség nevelésére jótékonyan hatni, csak annyiban igényelhet magának a cultus s oktatás terén befolyást. T. i. az említett törvény alapján a vallás- s oktatásügyi minister nem az apostoli király jogát képviselő katolikus minister, hanem csak államminister, s teendőinek jogköre a 20. t. cz. értelmén túl nem terjedhet.

Ez tiszta és könnyen megfogható következtetése a törvénynek. Így értelmezte ezt a cultusminister ur primás ő hgségéhez intézett levelében, hangsúlyozván, „hogy honunkban az 1848-diki 20. t. cz. alapján a katolikus egyház jogosan követeli, hogy önkormányzatára nézve az egyház, iskolát és alapítványait illetőleg nemcsak papirosan álló elvben, de gyakorlatilag is az autonomiának azon mértékével ruháztassék föl, melyet az ország protestáns egyházai bírnak s élveznek.“

Mi tisztelettel üdvözljük e ministeri nyilatkozatot, mert ez a minister ur elfogulatlan s vallásos érzelmének szép tanúsága. Ezenfelül üdvözljük a fenebbi ministeri nyilatkozatot azért is, mert az biztonságot nyújt, hogy ámbár a közélet terén, fájdalom, nap-

jainkban a ministeri tárczáknál gyakran tapasztalunk a kath. egyház irányában bizonyos elfogultságot s bizonyos féltékenységet jogainak bátor és nyílt beismerésében, nemcsak igazságosságára, de méltányosságára is számíthat a kath. egyház jogos kívánata.

A 20. t. cikkben a tökéletes vallási viszonyosság és ebből származó önállása s autonomiája a kath. egyháznak kimondatott, de csak egész általánosságban és nem részletezve, mi által már magában értelmézést feltételez. Ezt pedig nehiziti még inkább az 1848. 3. t. cz., melynek 6. szakaszában ez foglaltatik: „Mindazon tárgyakban, melyek eddig a m. k. udv. kancelláriának, a k. helytartótanácsnak s a k. kincstárnak . . . köréhez tartoztak, . . . s általában minden polgári, egyházi, kincstári, katonai s általában minden honvédelmi tárgyakban ő felsége a végrehajtó hatalmat ezentul kizárólag csak a magyar ministerium által fogja gyakorolni.“ Ezen törvény szerint mind az, mi egykor az egyházi s tanulmányi bizottmány köréhez tartozott, a cultusminister alá rendeltetett, még pedig a királyi hatalomnak olyatén megszorításával, hogy ő felsége bármely rendelete, parancsolata, határozata, kinevezése csak úgy érvényes, ha a Budapesten székelő ministerek egyike által is aláíratnak.

Már a 20. t. cz.-ben kimondott minden törvényesen bevett vallás közötti tökéletes viszonyosságnál fogva, miként a protestáns egyházak maguk kezelik vallási s nevelési ügyeiket s a minister csak a legfőbb felügyeleti jogot gyakorolja, úgy a kath. egyháznak az említett viszonyosságnál fogva szintén minden vallási ügyekben épen oly autonomiával birnia kell, mint p. o. bir a protestáns egyház, s azért a volt egyházi s tanulmányi bizottmány teendői nem tartozhatnak már a vall. s

okt. minister tárczájának köréhez. Ez a m. kath. egyháznak világos és elvitázhatlan joga a 20. t. cz. szerint, s így az egykori bizottmány teendői nem tartozhatnak a cultusminister ur tárczájához, hanem azok visszaszállanak az egyházra. Maga a tisztelt minister ur ezt beismerte primás ő felségéhez intézett levelében; az ekként egymással nyíltellentétben álló törvényeket tehát meg kell egyeztetni s öszhangzásba hozni; még pedig annál inkább, mivel a III. t. cz. 7. §. azt rendeli, hogy az érsekek és püspökök, prépostok s apátoknak kinevezése egyenesen ő felségét illeti, de mindig az illető felelős magy. minister ellenjegyzése mellett.

Már e pontnál azon kérdés támad, vajjon a püspöki s apáti kinevezések érvénye a ministeri ellenjegyzéstől feltételeztetik-e? mint a 3-ik szakasz rendeli; vagy miután a 7. §. szerint ezen kinevezések egyenesen ő felségét illetik, csak oly jelentősége van, mint a hajdani kanczellár aláírásának?

Nagy horderejű mozzanatok ezek a katolikus egyházra és a kath. hívekre nézve, melyek mielőbbi elhatározásukra várnak, s a melyeknek megalapítása előtt nem érezheti biztosítva magát a kath. egyház autonómiájában, s mindaddig a 20. t. cz. megállapított autonómiája a kath. egyháznak tényleg nem valósítható. Ez érzékenyen sértő viszásság, és azért nemcsak azok, kiket a Szentlélek tőn a hívek üdvének s az egyház érdekének őreitől, hanem minden katolikus aggályos helyzetben látja egyházának jogállását, valamint sürgetős szükségét annak, hogy a kath. hívek lelkesmerete s hitbeli öntudatuk megnyugtattassék. — Mert a hitegység fogalma szerint nem válhat külön a hívek érdeke az egyháztól, s minden egyes igazi katolikus magát az egyház ügyéhez fűzi. — Jogállása az egyháznak egy-

szersmind az összes katholikus közönségé s minden egyesé. — Nem állhat rideg közönyösséggel elkülönzöttén egyes katholikus egyházától s az összes hívők érdekétől, különben ő csak névszerinti tagja lenne azon szent egyesületnek, melynek látható feje Péter utódja, s a mely egy megrendíthetlen egységet képez ugyanazon egy hit, egy remény s egy szeretet által.

Jegyzet. 1) 1848. XX. t. cz. a vallás dolgában:

1. §. Az unitária vallás törvényes bevett vallásnak nyilvánítottatik.

2. §. E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonság állapítottatik meg.

3. §. Minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségéi közálladalmi költségek által fedeztessenek, s ez elvnek részletes alkalmazásával a ministerium az illető hitfelekezetek meghallgatásával a közelebbi törvényhozás elébe kimerítő javaslatot fog előterjeszteni.

4. §. A bevett vallásfelekezetek iskoláiba járhatás, valláskülönbség nélkül mindenkinek kölcsönösen megengedettik.

5. §. A ministerium rendelkezni fog, hogy a bevett vallásokat követő katonák saját vallásu tábori lelkészekkel láttassanak el.

6. §. Az 1844. 3-ik t. cz.-nek rendelete a görög nem egyesült vallásuakra is kiterjesztetik.

7. §. Ha valamely község görög szertartásu lakosainak bár nagyobb része fogja jövendőben hitvallását megváltoztatni, — ily esetben a községi egyház az előbbi valláson hátramaradt lakosok birtokában hagyandó; a mennyiben tehát a legújabb időkben is hasonló esetek közigazgatási tárgyalás alatt volnának, azok a fennebbi elvek szerint lesznek elintézendők; de ezen törvény elveinél fogva jelen állapotot visszahatólag foglalások által háboríttatni meg nem engedtetik, — s azért, a mely egyházak iránt f. é. január első napjáig vagy kérdés nem támasztatott, vagy közhátósági elintézés jött közbe, azok kérdés alá többé nem vétethetnek.

8. §. A görög nem egyesülteknek vallásbeli és iskolai ügyeik iránti intézkedési joga és az álladalom felügyelése mellett ezennel biztosítván, e czélból a magy. felolós ministerium lehető legrövidebb idő alatt, mindenesetre pedig a legközelebb tartandó országgyűlés előtt, egybehivandja az összes felekezet által választandó egyházi gyülekezetet (congressust), melynek tagjai addig is, míg annak szerkezete törvény által rendeztetni fog, ezuttal a különböző nyelvű népességre való tekintettel, oly arányban választandók, hogy az egyházi osztályból 25, a világból 75, s ezek közé a határörvidékről 25 követ küldessék.

2) III. törv. cz. 2. §. Ő felségének az országbéli távollétében a nádor s királyi helytartó az országban s ahhoz kapcsolt részekben, a korona egységének, s a birodalom kapcsolatának épségben tartása mellett a végrehajtó hatalmat a törvény s alkotmány ösvényén teljes hatalommal gyakorolja, s ez esetben a mostani nádor cs. kir. főherczeg Istvánnak személye hasonlóképen sérthetetlen.

3. §. Ő felsége, s az ő távollétében a nádor s kir. helytartó a végrehajtó hatalmat a törvények értelmében független magyar ministerium által gyakorolják, s bármely rendeleteik, parancsolataik, határozataik, kinevezéseik csak úgy érvényesek, ha a Budapesten székelő ministerek egyike által is aláíratnak.

6. §. Mind azon tárgyakban, melyek eddig a m. k. udvari kancelláriának, a k. helytartótanácsnak s a k. kincstárnak, ideértvén a bányászatot is, köréhez tartoztak, vagy azokhoz tartozniok kellett volna, s általában minden polgári, egyházi, kincstári, katonai és általában minden honvédelmi tárgyakban ő felsége a végrehajtó hatalmat ezentul kizárólag csak a magyar ministerium által fogja gyakorolni.

7. §. Az érsek, püspökök, prépostok s apátoknak és az ország zászlósainak kinevezése, a kegyelmezés jogának gyakorlata, és a nemességnek, címeknek s rondeknek osztása, mindig az illető felelős magyar minister ellenjegyzése mellett, egyenesen ő felségét illoti.

III.

Ha bővebben elemezzük a mondottakat, méginkább kitűnik a katolikusok aggályainak alaposága és a jelen helyzet tarthatlansága.

A negyvennyolczadiki törvények Magyarorszában azon nyolczszázados jog- és érdekkapcsolatra nézve, mely az egyházat a nemzet alkotmányához és sz. István koronájához kötötte, lényeges módosításokat fognak igényelhetni. Az egyház nagyemléktű multján átfűződik a korona joga s érdekeltsege, de a nemzeté is. Bár mely század történetlapjaira fordítsunk, az egyháznak az állammali szövetségével, az egyház terén az apostoli király intézkedéseivel találkozunk. — Ez sajátlagos jellege volt a magyar nemzet alkotmányosságának, s a magyar katolikus egyház jogviszonyainak a koronához.

A magyar király Sylvester pápától nyert apostoli joga- és cziménél fogva a legfőbb egyházi hatalomtól nyerte megbizását és az egyház körüli jogát. Ez forrása a magyar király szép és jelentékeny jogainak a kath. egyház körül; a nemzet szent István koronája drága jogkövének tekintette azt; s valahányszor kérdésbe jött, nemcsak királyaink, de a nemzet is védelmére kelt e szent és ős jognak, mint ezt Hunyadi János kormányzó és Mátyás kora, de több példa is tanusítja. Mivel pedig hazánkban a törvényhozás a korona és nemzet között minden időben megosztva volt, alkotmányunknál fogva a király apostoli jogát a törvényhozás terén az országgyűlés közbejöttével gyakorolta mindannyiszor, a hányszor az egyház érdekeire s jogaira vonatkozó intézkedések közvetlenül vagy közvetve a törvényhozás körébe tartoztak. Ezt nem lehet származtatni a kir. felségből, ez csak az egyház fejétől

Jézus helytartójától nyert kiváltságból eredhetett. S ebben különbözött a magyar király kiváló jogviszonya a katholikus egyházhoz, minőre más fejedelmeknél nem igen találunk. ¹⁾

Apostoli joguk- és hivatásuknál fogva királyaink intézkedtek az egyházat és nevelést illető ügyekben, s az egyház szívesen elfogadta azokat, mint melyek mindenkor egyházi eredetre visszavezethetők voltak.

Innen magyarázható azon engedékenység, melyet a kath. egyház többször tanusított az apostoli fejedelem megbizásából működő kormány oly rendeletei irányában, melyeket sérelmeseknek látott, de melyeknek az apost. király iránti kegyeletből ellen nem szegült, elégnek vélvén a csendes és kiméletes fölterjesztést a jogsérelem esetében. — Innét magyarázható meg, hogy bár utóbbi időkben az apost. király nevében működő kormányközegek többször jogtalanul s az egyház érdeke ellen cselekedtenek és sok panaszra okot adának, nem vitte sérelmeit a nyilvánosság terére, hanem az apostoli király iránti kegyeletből mindent megkísértett elébb, mielőtt akár a sajtó, akár — midőn ez lehetséges volt — az országgyűlésen keresett volna orvoslát, noha törvénykönyveink több ily panaszokat és sérelmeket tartalmaznak.

A király legfőbb kegyuri védnökségre volt hivatva, s mint ilyenhez az egyház bármily kormányrendeletet föllebbezhetett s orvoslást kérhetett, s többnyire nyert, ha néha későbben is. Az állam kath. jelleget viselt, s a püspökök és papság az ország első rendét képezvén, biztosítva volt jogainak védelmét az országgyűlésben is feltalálhatni, mivel hit és egyház, társadalom és állam egybefüggtek.

E kapcsolat fentartatott a protestantismusnak be-

szivárgása s törvényes állása után is. Igen — megszakadatlan láncolatban füződött a kath. egyház ugy apostoli királyához, mint a nemzet alkotmányosságához egész negyvennyolczig.

Ekkor is sem az egyház, sem az összes kath. hivek egyeteme nem szakította meg a jogkapcsolatot közte és a korona s az alkotmány közt. Ő nem kívánta viszonyait az apostoli királytól, nem az alkotmányosságtól elszakasztani. És bár voltak sérelmei az egyháznak, főleg a legutóbbi időkben, de azért az egyház e miatt nem ohajtott azon apostoli királyi tróntól megválni, melyen a cs. kir. ap. uralkodók három századon át, az egyház iránti kegyeletöknek szép tanuságát adták. — Nem, az egyház nem szokta felejteni a jótéteményeket, még a sérelem keserűségében sem. — Pedig a habsburgi cs. k. háznak igen fényesek a kath. egyház iránti érdemei.

Az egyház 1867-ben sem kezdeményezte, sem ma nem kezdeményezi az alkotmánytól és az ap. királytól elszakadását egyházunknak, hanem a 48-ki alkotmány és a ma létesített felelős ministeri rendszer szükségessé teszi, hogy a jelen alkotmány alapján jelezze jogállásának azon viszonyait, melyek az említett átalakulásból okszerűleg következnek. Az egyház természeténél fogva minden helyzetben tájékozza magát. S alakuljon bármily kedvezőtlenül reája valamely nemzet alkotmányossága, az egyház soha sem csügged el, sem tétlen busongásban el nem merül, hanem öntudatában isteni küldetésének iparkodik elfoglalni az új jogtért, hogy hűveinek üdvét az újabb joghelyzetben is lehetőleg legjobban eszközölhesse.

Az egyház isteni küldetésénél fogva működését sem idő-, sem éghajlat-, sem valamely kormányrendszerhez nem köti. Mindenütt, mindenkor s minden jog-

viszonyok között teljesíti isteni mesterének parancsát, hirdetvén az ő igéjét, kiszolgáltatóván az üdvösségre rendelt kegyzsereket, s munkálván a reá bizott hivek lelki üdvét.

A negyvennyolczadiki törvényekben, ugy a hatvanhetedikiekben is világosan sehol nem mondott le ő felsége apostoli jogáról, de szerintünk le sem mondhattott, ez elidegenithetlen gyöngye lévén sz. István koronájának, sőt az 1867-ki koronázási esküben is a fejedelem esküszik: „Isten egyházait s egyházi és világi mindenrendü lakosait jogaikban, szabadalmaikban, törvényeikben . . . megtartani.“²⁾

Mégis a fennebb említett 1848-ik III. t. cz. oly értelmezése is lehetséges, mely szerint a király apostoli legfelsőbb kegyuri jogát s egyház-védnökségét egész mérvben nem érvényesithetné, s koronázási esküjének öntudatában megzavartathatnék az ap. király; mert érvénytelen minden intézkedése ministeri ellenjegyzés nélkül. A m. kath. egyház tehát, miután a király apostoli jogának gyakorlata tényleg korlátozottnak látszhatik, magától semminemü intézkedést nem tehetvén az egyház irányában, s csak felelős ministeriuma által gyakorolhatván azt, mely ellenjegyzésének megtagadásával a király jogát vetőjával megsemmisitheti, — természetes, hogy a kath. egyház visszaköveteli önállását, s magát a kormány irányában egészen oly viszonyba kívánja helyezni, minőben áll például a protestáns egyház a felelős kormányhoz.

A cultusminister ma nem gyakorolhatja a volt helytartótanács és kancellária jogait a kath. egyházra nézve a régi szabályzás szerint, mert a 20. t. cz. kimondott tökéletes vallási viszonossággal meg nem egyeztethető.

A cultusminister ur érzette hihetően maga anomál állását, miután vallásos és igazságos érzetében önmaga bevallotta, hogy a 20. t. cz. alapján a katolikusoktól az autonomiát megtagadni nem lehet; és bizonyára ez volt nemes szándoka a népnevelés ügyében tett felszólalásának, mint primás ő hűségéhez intézett levelének is, hogy ösztönözzön, s alkalmat nyujtson az egyháznak s a katolikusoknak válságos helyzetök beismerésére, jogállásuk jelzésére, a kormányhozi viszonyaik rendezésére és így jogaiknak visszakövetelésére. Mi legalább így fogjuk fel tiszt. minister urnak nagyjelentőségű iratait.

Még inkább kitűnik vizsássága a kormány tényleges befolyásának egyházi ügyeinkre nézve a 20 t. cz. irányában, ha a parlamentarizmus felelősségen alapult kormányrendszer természeténél fogva bekövetkezhető esetlegességeket megfontoljuk. A ministerium szükségkép az országgyűlési többségből alakittatik s ennek képviseli elveit, és így, ha a nagy többséget képező pártok irányában a katolikus egyház autonomiája biztosítva nem leend, az a folytonosan változó párti többség véleménye hullámozásainak adatként át, és a különböző, néha egymásba ütköző cultus és oktatásügyi ministerek felfogása s irányzatának alárendeltetnék az egyház érdeke és jogállása, s igen könnyen folytonos surlódások támadhatnának az egyházi ügyek s a nevelés terén, a minister és egyház között. Pedig a még csak most kivivott és meg nem szilárdult alkotmányosságnak, főleg hazánkban, illetén conflictusokat mindenkép kerülni kell. De nincs bármely szilárd állam, melyre az egyház és a kormány közt támadható viszályok kártékonyan ne hatnának. Már pedig nálunk elkerülhetlenek volnának ily viszályok, ha ki nem egyenlítették a fennebb érintett vizsásság.

Jegyzet. 1) II. Ferdinánd császár és király alatt a római curia a magyar királyok apostoli jogát kérdésbe hozta, vajjon az megegyeztethető-e a tridenti sz. zsinat szabályaival? Ferdinánd Pázmány Péter primás és bibornoknak kérte ki e felett véleményét. Pázmány azt véleményezte, hogy a magyar királyoknak apost. jogukat fen kell tartaniok, és hogy azok a tridenti sz. zsinat után is megilletik őket; mert a) a magyar királyok minden püspökséget maguk alapítván, az adományozás és kinevezés jogát magoknak fentartották. b) Sylvester pápa sz. István és utódainak adományozta az apostoli jogot. c) Ezen jogot a magyar királyoknak az elévülés érvényesítette. d) Mivel a constanci zsinat Magyarország királyainak ezen jogát megerősítette. Jelesen 5-ik Márton pápa bullájában ezen jogot megerősítette. (L. Emlékek a magy. egyház multjából. I. 7.)

2) L. az 1867. t. cz. az esküt.

IV.

Meg van tehát a lehetőség, egykor oly egyéniségnek a cultus s oktatástügyi tárczára juthatni, kinek elvei a kath. elvek- és irányzattól eltérnek, sőt azokkal ellenkezhetnek. Ha már az egyház autonomiája a 20. t. cz. értelmében nem biztosittatik, hanem ezentul is ministeri teljhatalomban marad, mit tehet az egyház? hol keres védelmet s orvoslato? az apostoli királynál? De az apostoli király hatalma kötve van az 1848-ki III. t. cz. 3. §. megalapított ministeri ellenjegyzéshez, mely nélkül a koronázott apostoli királynak bármely rendelete, parancsolata, határozata érvénytelen, — következésképp a katolikusok vallássérelmeiknek orvoslataért sikeresen apostoli királyukhoz nem folyamodhatnak, nem — és pedig Magyarországon nem! — noha még ma is minden szerkezetében magán viseli a catholicismus jellegét; melyben még ma is a katolikus elem

nagy többségben van, s mely a többi vallásfelekezeteknek megadott autonomia mellett is katolikus ország maradt.

Fájdalmasan hat ma az a kath. kebelre, hogy az apostoli király elidegeníthetlen jogát a ministeri ellenjegyzés nullificálhatja, és így a nevelés és vallás ügyében a párti irányzattól vezetett időszerinti cultusminister nézetétől függ; míg más vallásfelekezetek saját egyházi s nevelési ügyeiket önmaguk intézik el a cultusministernek befolyása nélkül. Tehát a koronában a katolikusok védelmét, értjük a sikeres védelem oltalmát fel nem találhatván, az országgyűlésben kellene ezt keresniök.

Igen, de miután a többség kifolyása a ministerium, okszerűleg a cultus s oktatásügyi minister elleni követeléseikben mindenkor kisebbségben maradnának. Ez legalább természetes következése az említett többségből alkotott ministeri rendszernek. És így a katolikus egyház milliói az országgyűlési többségtől mitsem remélhetnének, s ezzel a többség az őt megválasztott 8 millió katolikus vallásérzelmeivel összetitkőzésbe jönne. — Mert az csak nem tagadható, hogy az országgyűlést nem tekinthetni a nemzet confessionalis elvei s irányzata képviselőjének! Mert a sok kath. millióknak, kik sz. hitökhöz és egyházukhoz hűségesen s bűzgón ragaszkodnak, csak nem lenne vallásos képviselők a netalán az egyház elleni irányzatokat pártoló többség? Mit tegyen tehát ily esetben az egyház? Nem maradna egy cáb hátra, mint az apostolok fejedelme által minden nehéz időkre s válságos helyzetre kijelölt állást elfoglalni s hiveit figyelmeztetni: „hogy Istennek inkább kell engedelmeskedni, hogysen az embereknek.“ Igen, de ezen állás már nyílt összeütközés a nagy kath.

többség érzelmei és a kormány között, mely könnyen veszélyes izgatottsággá válhatnék.

Ha t. i. a hitelveikben s érzelmeikben megsértett katolikusok nagy többsége öntudatra ébredne, s elkeseredettségében támadna egy O' Connell, ki a katolikusok sérelmeinek orvoslását oly téren akarná kivívni, melyen a felköltött buzgalom szenvedélyig növekszik, s melyen az állam kapasa a megtörhetés veszélyének tétethetnék ki!.. Az egyház nem fog ily zászlót kitűzni, de támadhatnak a világi hivek közül ily buzgalmu vezeterek. Hisz O' Connell sem volt püspök, sem pap. S mivé válhatnék ily vallásos mozgalom, főleg a társadalom terén hazánkban, hol annyi különböző vallásfelekezetek s nemzetiségek vannak, s a most szerencsénkre szunnyadó ellenszenveknek a vallás zászlója alatt izgatás- és működésre alkalom nyujtatnék! Pedig a történelem megtanított, hogy nincs veszélyesebb az államra a vallási küzdelmeknél, főképen, ha azokhoz nemzetiségi szenvedélyek, vagy párti érdekek csatlakoznak. Nemzetünkre nézve egyik legveszélyesebb esély volna, ha bármi okból a közös béke megzavarodnék, értem a milliók békéjét. Hisz nemzetiségünk biztonságát, minden érdek kimélése mellett is csak úgy várhatjuk, ha Isten adandja áldását nemzeti törekvésünkre. — Nem, — ki csak kissé szereti nemzetét, s őszintén kívánja a könnyen bekövetkezhető eshetőségben nemzetünk önállása s alkotmányának jövőjét biztosítani, annak, tartozzék bármely párthoz, be kell látni, hogy a nagy katolikus többség igazságos követelmeit és igényeit mielőbb ki kell elégíteni; még pedig őszintén és békésen. — Szerintünk a kormány, jelesen a cultusminister ur van erre hivatva, ki mind a nevelés körüli buzgalmának, mind a kath. egyház autonomiája iránti mélt-

tányos beismerése által a katolikusokban bizalmat ébresztett, hogy ő hivatását nemcsak megértette, de azt egész jelentőségében fel is fogta, s elhatározva van megoldani a kath. egyház jogviszonyainak szövevényes kérdését; s ha, mint szeretjük feltenni, e hivatását szívére vette s ennek megfelelni komoly szándoka, a minster ur biztos lehet a katolikus egyház méltányosságáról. Hisz a kath. egyház, hol jóakaratról meggyőződik, ott előzékeny, és sérelme nélkül még engedékeny is tud lenni.

V.

Szándékunk, mennyire feladatunk nagy fontossága megengedi, iratunkat rövid keretbe foglalni, s azért nem adjuk elő mind azon aggodalmakat, melyek a 20. t. cz. alapján a katolikusokat nyugtalanítják, nehogy olvasóinkat meguntassuk; s azért még csak néhány szempontot említünk fel, melyek a katolikusok figyelmét különösen igénylik.

A katolikus egyház főpásztoraiiban az apostoloknak Istentől rendelt s a mennyek kulcsaival megbizott utódjait tiszteli. S habár a tridenti szent zsinat szerint az egyházi kormányzó hatóság püspökök-, áldozárok- és diakonusokból áll, s ez isteni, eredeti; mégis az egyház főkormányzata a püspököket illeti, kik oszlopai az egyháznak s főpásztorai minden hiveiknek, s a Szentlélektől vannak megbizva kormányozni Isten egyházát. Ezt minden katolikus hiszi és vallja, mint ezt a katekizmusban már a gyermek megtanulta; ez hitünknek megváltozhatlan sz. ágazata, és azért igen érdekeltetik a hívők közönsége püspökeinek

kinevezése iránt. és kik folynak a püspöki szék betöltésébe.

A legrégebb századok történelme tanusítja, hogy mindenkor érdekelte magát a nép püspökei választása iránt, tudván, hogy az egyház és a hivek üdvének ügyét a főpásztor gondjaira bizta isteni Megváltónk. De szakadatlanul érdekeltséget tanusítanak a hivek főpásztoraik iránt és tanusítanak ma is.

Mindezek után természetes, hogy ma hazánkban a 20. t. cz. alapján a buzgó és értelmes katolikusok kívánják tudni, miután a vallási viszonyosság és autonómia egyrésztől kimondatott, másrésztől azonban az apostoli király kinevezési joga a ministeri, meg is tagadható ellenjegyzéshez köttetett, — mi fog történni püspöki székeinkkel és más főbb egyházi javadalmak engedményezéseivel; miután az 1848-iki 20. t. cz.-ben, de a fentebb kifejtett jognézetek folytán is, a cultusminister ur a királynak a koronát illető személyes apostoli jogát nem gyakorolhatja? Igen, ily és ehhez hasonló aggodalmat gerjesztő kérdések nyugtalanítják a katolikusok érzelmeit, s méltán; mert a parlamentaris rendszer mellett, ha a püspökök s más egyházi javadalmak- vagy méltóságokra való kinevezés csaknem kizárólag a cultusminister ur joga maradna, úgy alapos a félelem, hogy a püspöki székek és más nagyobb egyházi javadalmak pártérdekeknek válnak tárczáivá, s nem az egyháznak és hiveknek, hanem saját pártjok érdekei lesznek irányadók azoknak adományozásában.

Mi itt csak objectiv, tárgyilagosan fogjuk fel a kérdést, távol minden személyrei vonatkozástól, távol főleg az általunk tisztelt cultusminister urra való minden czélzástól, kiről az hittünk, hogy ő sokkal vallásosabb, az egyház iránt sokkal kegyeletesebb, hogysem

magát párt-áramlatoknak engedje át a főpapi hivatalok betöltésénél. És azért tehát, mert elvontan fogjuk fel az ügyet, nem nyughatunk meg abban, hogy míg más felekezetek a kormány befolyása nélkül magok választják főpapjaikat, azalatt az apostoli király joga a felelős minister ellenjegyzésétől feltételeztessék, s így illetőleg a ministertől függjön. Mily könnyen használtathatik így fel ez párti czélokra, tapasztaltuk hazánkban is, hol a megürült püspöki szék betöltésénél nem talán szerény ohajtásokban, hanem már követelő igényletben érvényesíteni akarta befolyását a napi sajtó. Mi nálunk katolikuskoknál oly magasztos fogalom és oly kegyelet tárgya a püspökség, hogy annak betöltésében a hívek kiválólag egyházi képességet és apostoli tulajdonokat kívánnak; bár ezek mellett ohajtható egyéb, az egyház érdekeinek s a kor igényeinek megfelelő képesség is. De ezt soha nem ismerte, de el sem ismerheti egyedüli irányadónak főpásztorainak választása- vagy kinevezésénél. A katolikuskoknak megnyugtatójukra mulhatlanul szükséges leszen, hogy vagy az apostoli király jogát, ministeri ellenjegyzés nélkül, mint nyolcz századon át divatozott, gyakorolja, vagy ha az autonomiai viszonság a kath. egyházra nézve valóság akar lenni, találtsék oly választási mód, mely az apostoli király jogával öszhangzásban legyen.

Egy alkotmányos szempont azonbau még ma is igényleni látszik a ministeriumnak a püspöki s egyéb egyházi főjavadalmakra való befolyását. És ez az, hogy még maiglan a püspökök főrendi tábla tagjai, s így a felelős kormányra nem lehet közönyös, kik neveztesse nek a felsőház tagjainul a püspökökben; s ugy látszik, mintha a kormányt megilletné a befolyás e szempontból. Mi méltányoljuk ezen érvet; de ezen, az említett

befolyás nem érvénytelenítheti meg az apostoli király jogát, nem terjedhet túl azon befolyás korlátain, melylyel az egykori kormány birt, sőt még addig is alig, mert nem semmisítheti meg a 20. t. cz. által biztosított önkormányzatot, miután ma az egyházi rend már nem bir oly jogi hatással, mint eddig, és azért nem is mehet annyira engedékenysége, hogy megsemmisüljön a 20-ik t. cz. által biztosított önkormányzati joga.

Természetes menete a kormányszatnak az, hogy ő felsége a király meghallgatja az általa a kormányszatra meghívott és választott cultusministert minden, a fentebb érintett s egyházunkat illető ügyek- és kinevezésekben. De a cultusminister urnak ellenjegyzésétől nem tétethetik függővé az apostoli jog. Ebbe mi be nem egyezhetünk, ez ellen ünnepelesen tiltakozunk. Ezt szerintünk még a fejedelem sem engedheti meg törvényes formában. Erre elébb pápai belecgyezés kellene. Miért is a király kiváltságos személyes joga másra át nem ruházható pápai engedély nélkül. Ez már a magyar nemzet történetében tényezett értelmezése Sylvester pápa által sz. István utódainak engedményezett apostoli joggyakorlatának.

Hunyadi János az ország kormányszója minden királyi jogot gyakorolván, a megürült dömösi apátságra királyi kinevezési jogánál fogva Istvánt, sz. Tamásról cz. prépostot nevezte ki. S bár Hunyadi, mint a kereszténység nagy bajnoka kedves személyiség volt Rómában, mégis V-ik Miklós pápa Bálintot nevezte ki, s csak az ország rendének kérelmére egyezett Hunyadi kinevezésébe, miután az ország rendei kifejtették, hogy Hunyadi minden királyi jogot gyakorol és így a kinevezés jogát is az egyházi javadalmakra.

Ebből kittnik, hogy Rómában az apostoli király

jogát a magyar szent korona elidegeníthetlen jogának tartották.

Ezek folytán, ha az 1848-ki 20. és 3. t. cz.-et épségben kívánja fentartani a nemzet s királya, úgy a püspöki kinevezés s más papi javadalmak adományozása nem függhet a cultusministertől, hanem annak vissza kell szállni az egyházra, s ujabban kell szabályoztatni az illetékes tényezők által.

Jegyzet. Mi megértjük azt is, hogy minden kormány s főleg felelős kormány nézeteiből indulva ki, saját olubarátait szeretné látni a főpapi méltóságokban. Igen, de politikai irányzattól nem tételezethetik föl az apostolok utódainak megválasztatása. Nem, főleg hazánkban, hol 1848-tól annyira kúszáltak a nemzet politikai viszonyainak szálai, hogy azok, kiváltképp az egyházi személyekre nézve, alig lehetnek jelzők. És ma, midőn Magyarország ingatag jelenje és bizonytalan jövője kétszeresen igényli a kormánynak párti színvonalon felülemelkedését, méltán reméljük, hogy a cultus- és oktatásügyi minister ur nem fogja akarhatni befolyását oly irányban érvényesíteni a mely által az egyháziak a polgári hűség eddigi fogalmaiban megzavartassanak, s a mult és jelen közti ellentétben megtévedjenek, s velök együtt a népnek milliói, kiknek ma is hirdetik, hogy miként Istennek meg kell adni, mi Istené, úgy a császárnak, mi a császáré.

Igaz, igen nehéz itt feltalálni a Rubicont, mely a tulzásoktól megóvjon, s a minister ur állásának válságos helyzetét méltányoljuk. De azért egész nyíltsággal irtuk le meggyőződésünket, s bármily göröngyös pályája a tisztelt vallásügyér urnak, mégis az ő igazságosságától, bölcsőségétől és tapintatától megvárjuk azt, hogy addig is, míg a 20. t. cz. alapján a katolikus egyháznak jogviszonyai a korona irányában megállapittatnak, meg fogja találni azon közvetítő módot, mely kimutatja a közép ösvényt, melyen az egyházi személyek kiválasztásában eltalálja, meddig lehet a multat felejtetni, s mily arányban a párti nézeteket méltányolni; sőt igazságosságától bizton várjuk, hogy mindaddig, míg a magyar egyháznak a 20. t. cz. alapján jogállása

nem biztosittatik, s az említett törvényezikkel a 3. t. cz. öszhangzásba nem hozatik, tartózkodni fog hivatalos állásában, meddig ezt a körülmények és hivatása megengedi, oly eljárástól, mely az egyház önállóságával egybefügg.

VI.

A magyar kath. egyház jogállása ma még bonyolultabbá lőn a negyvennyolcz után bekövetkezett ideiglenes kormányrendszer által. Mint oly sokszor, ugy ez idény alatt is bebizonyult, hogy az állam, főleg a magyar állam alkotmányos állapota valahányszor meg-ingattatott, érintetlenül nem maradt az egyház. Mert a nyolczszázados legszorosabb érdek-szövetséget még N. Sándor kardja sem vágthatná ketté egyszerre s ugy, hogy a polgári és társadalmi élet terén annak utóhatása ne maradna.

Megszüntettetvén a magyar alkotmányosság, az egyház is elűtetett régi jogállásáról. A bécsi kormány, mely a birodalom megszilárdítása tekintetéből megérkezettnek hitte az alkalmat, Magyarországot a majdan nagygyá növekedendő ausztriai birodalomba beolvasztani, az egyház és vallás köréből mindent eltávolítani kívánt, mi a régi alkotmányosságra emlékeztethetett, vagy a magyar önállás typusa volt; s mert feltett czéljének főakadályát a magyar nemzetiségben látta, s annak erejét csak a jövőndő nemzedékben vélte megtörhetni, az iskola- s népnevelésre való befolyását a papságnak, felállított közgeci által annyiban legalább gyengíteni törekedett, mennyiben a magyar papság hazafiui nemzetiségében igen erős s hatásos akadályt gyanított azon nagy események létesítésében, mely az egységes ausztriai birodalom bájalakjában lebegett akkor a kormányférfiak szemei előtt,

Az egyház, melynek hivatása minden körülmények közt minden kormányzati rendszer- és állapotban hűvének lelki üdvét munkálni és a lehető eszelekvési tért kiszemelni, sok nehézség- és összetűközéssel küzdve ugyan, de iparkodott maga hivatását teljesíteni. És bár azon időkbén valamely polgári jogtere nem volt, mégis minden eljárásában sejtette a kormánynyal, hogy nem tartotta jogosnak azt, mi a magyar nemzettel történik, s mivel más alig állott tehetségében, a nevelés körül a magyar nemzetiség elleni áramlatokat meggátolni törekedett. A magyar egyházi rend busongott a busongó nemzettel, s kérte az eget, elégelné meg a nemzet türelmét, s világosítaná meg a fejedelem tanácsosait s magát a jószándéku fejedelmet. Nem akarjuk felsorolni mindazon sérelmeket, melyek a magyar kath. egyház jogállásán ejtettek. Csak a szükséges eszmeKapcsolat miatt említjük fel ezt. Ily helyzetben az egyház láthatára mindinkább borultabbá lón, s a magyar kath. egyház nyolecszázados jogait és önállásának visszanyerhetését a bécsi kormánytól nemcsak nem várhatta, de naponkint rosszabb és a kath. egyházra veszélyesebbé válható tendenciák mutatkoztak, míg a lajthántuli egyház a kedvező pillanatot elérkezettnek látta, szabadulhatni régi bilincseiből és egyszersmind egy bekövetkezhető kedvezőtlen fordulat ellen biztosíthatni magát. Ily körülmények közt jött létre a concordatum. A magyar egyház elüttetvén régi alkotmányos jogaitól, s megfosztva levén ősi önállásától, a concordatumban legalább közvetve a bécsi bureaucratia elnyomása ellen védelmet, az egyház jogainak biztosítását s az antikatholikus áradat elleni gátfalat remélt találhatni. És így mennyire azt a magyar egyház sajátása megengedte, el is fogadta, noha az egész terjedelmében nálunk nem érvé-

nyesítettett. Ugy hiszszük, a magyar egyház akkor mást nem igen tehetett; de a mellett megtartotta önállását, mint magyar egyház, s azon gyanítható törekvésnek csak sejtelmére is nyíltan és határozottan ellenszenvet mutatott arra nézve, hogy a magyar katolikus egyház önállásától megfosztassék s a birodalom főegyházához csatoltassék. Ezt ismervé, a magyar püspökök ősi jogérzékenységét megkisérteni sem merté a bécsi kormány, bár ilynemű ohajtások- és irányzatokról hírek szállongtak, s elhatottak a magy. papsághoz is.

VII.

Az 1867-ki alkotmányos ujraszületés a fentebb leirt válságos állapotban találta a magyar egyházat. A mai kormánypárt nem tulajdonít érvényt a concordatumnak a megkoronáztatás után; szerinte az apostoli király előbbi jogát a koronázással visszanyerte, és így a concordatum tényleg érvényen kívülé vált. — Igen, de az 1848. 20 t. cz. és az evvel ellentétben álló III. t. cz. az apostoli joggyakorlatot megszorította, az egyház pedig a 20. t. cz. alapján más felekezetek színvonalára szállt, és így helyzete még bonyolódottabbá lön. Ha tehát a jelen kormány azért mondja a concordatumot érvény nélkülinek Magyarországbán, mert a koronától elsajátíthatlan az apostoli király joga, melylyel a concordatum meg nem férhet, úgy az apostoli jognak kellett vala régi nyoleczszázados állapotába visszahelyeztetni, de mi nem történhetik meg a fentebbi törvények értelmében. És azért tényleg mi az érvényes, mi nem, vagy mennyire érvényes az apostoli király joga, mennyire nem, s miként történjék a gyakorlat által érvé-

nyesített concordatumból az átmenet a magyar korona apostoli jogára, erről ma sem az egyháznak határozott s biztos tudomása nincs, sem a kormány ez ideig erről határozottan nem nyilatkozott. — E válságos helyzetben mit tőn az egyház, nehogy az új felelős kormánynak nehézségeket látszassék ugy is rögzös pályájára gördíteni? A tényleges állapotot észlelte, várván a további kifejléstől a kiindulási pontot. Engedje meg nekünk, mint alkotmányos polgárnak a cultusminister ur kijelenteni, mit ohajtottunk volna mi ezen bonyolult válságos helyzet kifejtése- s kibontakozására. Azt, hogy cultusminister ur, mielőtt a nevelés ügyében közzétette nyilatkozatát s a primáshoz intézte volna levelét, előbb a püspöki kart felszólította volna, hogy nyilvánítsa közös tanácskozmányban, mint véli a magyar egyháznak önállóságát a 20. t. cz. alapján szervezendőnek? miképen véli az apostoli király jogát az 1848-ik 3. t. cz. lyel és a jelen felelős kormányrendszerrel kiegyeztethetőnek? mi módon eszközölhető, hogy a fejedelem és a sz. szék közt létrejött concordatum által egész katolikus világ színe előtt kötött szerződés akként hozassék összhangzásba a megkoronázott király apostoli jogával és a felelős kormányrendszerrel, hogy meg ne sértessenek azon tekintetek, melyeket ily szerződések igénylenek, midőn mind a két szerződő fél felség; az egyike az egész katolikus világ s Isten mennyei országának feje? Ez lett volna szerintünk az egyedül biztos alkotmányos eljárás, mely által mind a minister ur működése s helyzete könnyítettett, mind az egyház minden összeütközés nélkül bizodalmas értekezlet utján eredményhez juthatott volna.

Ez nem történt, s a közbejött, nevelésre vonatkozó miniszteri felszólalás, mind a primás ő hgségéhez intézett

levél a minister állását nehezítette, s így a kiindulási pont tévesztetett. Az egyháznak pedig a cultusminister ur iránti viszonyai bonyolultabbakká lőnek. Azonban bizunk bölcseségében, bizunk püspökeink apostoli buzgalmában, még feltalálандják ők a biztos közvetítő ösvényt. De bizunk minister ur tiszta és vallásos szándékában is, hogy nem fogja nehezíteni a katolikus jog- és érdekek az állam és új alkotmány érdekével összhangzásba hozatalát.

Aggályt okoz és jogérzetünket nem kissé bántalmazza továbbá az 1848-iki 19. t. cz., s e törvénynek megnyugtató magyarázatát szintén ohajtjuk s mielőbb várjuk a jelen kormánytól; — nemcsak a 20. t. cz., de a tulajdon szentsége is biztosítja a katolikus egyháznak minden sajtóját, úgy mint bármely más vallásfelekezeti tulajdont, — önkényes erőszak s hatalmaskodás minden birtoknak törvénytelen elsajátítása; — és így a katolikusok által a katolikus egyház- vagy iskolákra tett alapítványok el nem tulajdoníthatók sem állam-, sem felekezeti czélokra. Mi tehát, kik más vallásfelekezetbeliek iskolai alapjait vagy alapítványait illetlenül fentartatni kívánjuk, elsajátíthatlan tulajdonnak elismerjük, s e részben a protestánsok a kétszer annyi katolikus millióiban jogaik védőire számíthatnak, a katolikus egyház részére sem követelünk többet. De már ennyit igen is. És ezért méltán aggály- s jogsérelemre találunk okot a 19. t. czikkben, melynek első szakaszában ezt olvassuk: „Az egyetem egyenesen a közoktatási minister hatósága alá rendeltetik.“ A magyar pesti egyetem kath. alapítvány, annak mai alapja szintén egyházi származásu, mert birtoka az egyházat illető javak, melyek törvényeink szerint az egyháztól el nem idegeníthetők; s így a 20. t. cz. vallási viszo-

nosságánál fogva azt a katolikus egyház visszaköveteli önmagának, miután az apostoli királynak régi viszonyai az egyházhoz megváltoztak. A protestánsok nem engednék sem sárospataki, sem debreczeni, sem késmárki, sem más tanodájokat a miniszter urnak hatósága alá rendelni azon egy okból, mert sajátjuk; mi szintén csak ezt követeljük, és a kath. egyetemet állam-egyetemmé átalakíttatni nem engedhetjük. Ezt tőlünk az állam joggal nem követelheti, erőszakot pedig elkövetni a nagy katolikus többségen csak nem lehet szándékában sem a kormánynak, sem a kisebbségben levő felekezeteknek: „quod uni iustum, alteri aequum.“ A király és törvény oltalma alá nem azért helyezte az egyház a magyar egyetemet, hogy katolikus eredete- és jellegéből kivetkőztessék, hanem hogy annak alapja, léte és kath. jellege még inkább biztosíttassék. Az egyetem királynak neveztetett, s a tanszékeket királyi kinevezés töltötte be, s ebben az egyház is akkor megnyugodott, midőn a magyar király az apostoli király magas jogát egyedül csak személyében összpontosítva bírta. Mindez akkor történt, midőn még a kath. hit és egyház könyveinkben „dominans, uralkodó“ vallásnak neveztettek. — Mi egészen másként van ma, midőn a 20. t. cz. tökéletes vallásviszonosságot s egyenlőséget alapított, midőn semmi kinevezése az apostoli királynak nem érvényes a Budapesten székelő minister ellenjegyzése nélkül a 3. t. cz. szerint.

A kath. egyháznak és nagy kath. többségnek elsajátíthatlan joga van a pesti egyetemhez; ez nem állami egyetem, ennek kath. eredete, jellege, alapja elvitázhatlan, s ezért a 19. t. cikket a 20. törvényezikkkel ki kell egyeztetni. A katolikusok tehát a 19. t. cikknek értelmezését joggal kívánhatják a kormánytól és kíván-

niok multhatlanul kell. Sajátját, melyet százados jog és királyi megerősítés szentesített, könnyelműleg el nem idegenítheti, hanem visszaköveteli a tökéletes viszonyosság elvéneél fogva. Ez tiszta logika, világos igazság, és elidegeníthetlen joga az egyháznak.

Mi nem javallunk tényleges feltámadást a törvény ellen, sem nem izgatunk a társadalmi téren jogaink visszakövetelésére; hanem alkotmányos uton várjuk aggályaink eloszlatását, sérelmeink orvoslását; mi e részben, mint fentebb megjegyeztük, reméljük, hogy a cultusminister ur méltányos leend, s megtalálандja a közvetítést az állam és a katolikus jogérdekek kiegyenlítésére, a nélkül, hogy a nagy kath. többségnek elszomorodásra, vagy jogainak erélyesebb védelmére kényszerítse.

Nem minket illet részletezni, miképen kelljen ennek megtörténni; erre a kezdeményezést vagy a kormánynak, vagy a katolikus egyháznak, azaz a püspöki karnak kell megtennie. De tegye meg elébb a szükséges lépést az, kit ez inkább érdekel, és ez a kath. egyház. Mi csak feladatunkhoz tartozandónak véltük erre hitsorsosainkat figyelmeztetni.

Midőn okainkat s aggályainkat nyilvánítók a 19. t. cz. iránt, a világos egyházi jog alapján, és így a kath. egyház érdekében tevének, — de nem más vallásfelekezetek iránti ellenszenvből vagy idegenségből; nem, mert mint eddig, ugy ezentul is, ha a katolikus egyháznak az egyetem visszaadatik, minden felekezet növénydékeinek nyitva leend az, és szívesen fog az egyetem mindenvallásu ifjakat polgáraiként befogadni. És bár az egyetemet ugy alapítására, mint alapjára nézve kath. jellegűnek kívánja fentartani, de azért e jelleget méltanyossággal fogná párosítani, s mint eddig kivételképen nem katolikus tanárokat is befogadott; ugy jövőre

sem fogná a tridenti hitvalláshoz kötni a koszorút, de a tanszék elnyerhetését sem olyképen, hogy kitünő szak-tudósok, bár más vallásuak legyenek, azt kivételképen el ne nyerhessék.

Az 1848-ki 20-ik törvényezikk, melyre a cultus-miniszter ur a herczeg-primáshoz intézett levelében hivatkozik, még egyébben is igényli a katolikusoknak figyelmét. A 3. §. rendeli, hogy minden bevett vallás-felekezet egyházi és iskolai szükségei közálladalmi költségek által fedeztessenek.

Ez elvnek részletes alkalmazása a jövőnek tartott fön, midőn majd a miniszterium az illető hitfelekeze-tek meghallgatásával törvényjavaslatot fog előterjeszteni.

A katolikusoknak eleve kell a törvény felett értekezni, nehogy az, alkalmazásában a katolikusokra nehezedjék. De még ennek megfejtését azon kérdés megoldásának kell megelőznie: vajjon nem czélsze-rübb lenne-e a nemzetre s általában minden vallás-felekezetre, az említett szakasznak egészbeni módosi-tását kívánni; — miután a katolikusok igen számos iskolát, főtanodát s egyetemet birnak, s katolikus alaptól azok ma is eltartatnak? De még homályos az említett 20-ik t. cz. annyiban is, mert ezen kifejezete a 3. §-nak: „Közálladalmi költségek fedezzék a val-lásfelekezetek egyházi és iskolai szükségét“ — nagyon kétértelmű; mivel ebből, mit ért a törvény közállami költségek alatt, nem tűnik ki: noha azt kimondja, hogy a vallásfeleknek költségei az állam által fedeztessenek. Valóban igen viszás lenne, egyik felekezetet a másik cultus- és oktatási szükségeinek fedezésére kötelezni; mégis a törvény oly általánosságban fogalmaztatott, hogy ha a nagy katolikus többség idejekorán nem figyelmez erre, könnyen a kisebbség előnyére magya-

rázhatja azt egy más irányzatu miniszterium alatt, mi minden parlamentaris rendszerben könnyen megeshetik. Meg kell jegyeznünk végre, hogy az 1848-iki törvényekben a katolikus egyház érdekei egészen kifelejtettek, s azok inkább a más felekezetűeknek nyújtottak kedvezéseket. Ez már magában elég ok a katolikusoknak, hogy egyesített erővel s öszműködéssel a két említett törvénynek az igazságos jogaik- és érdekeivel való egybehangzását az alkotmány-engedte uton eszközölni iparkodjanak. A magyar törvényhozás ős századok által szentesített egyik tényezőjét, a káptalanokat hallgatólag megfosztá alkotmányos jogától, értjük az országgyűlésen az alsó táblánál birt ülési s szavazati jogától. A királyi koronázási eskü ellenére ebbeli jogaiknak visszakövetelésére mit tön a katolikus papság, mit a káptalanok? Bizván a nemzet igazságos érzetében, maig békével várják az országgyűlés szervezésekor, hogy ősi jogára a nagy katolikus többségnek, s magának az összes nemzetnek érdekében figyelemmel leendnek. Nem éltek a káptalanok az őket megillető alkotmányos befolyással jogaik visszaszerzésére, nem léptek a cselekvőség terére, nem érvényesíték az állam és társadalom terén hatásukat, nehogy a nemzet válságos átalakulásában még ez által is újabb nehézségekre találjon. Bizonyára csak ily szempontból fogható fel a káptalanok jogaik visszaszerzése ügyében tanusított tétlensége, különben esküjökkel egybe nem hangzó mulasztással vádoltathatnának. Mi kérjük a hazafiakat, legyenek méltányosak, s ismerjék el, hogy a katolikus papság hazafiui önmegtagadásának adta szép példáját, midőn az 1848-iki törvények ellen az őt és minden magyart megillető alkotmányos jogánál fogva nem fejtett ki annyi erélyt, melylyel még ma is bir a katolikus papság.

És csak tőle függ erkölcsi s anyagi erejének öntudatára felébredni, s elfoglalni a közjó s nemzetnek jól felfogott érdekében azon állást, mely őt hazánkban nyolcz századon át megillette s megilleti ma is, csak ereje és hatása erélyes öntudatára ébredjen és cselekedjék.

Igen, a papság, mely a népek millióihoz legközelebb áll, és sorsát a nemzet sorsától el nem különböztette, aggódva elmélkedik kétes jövője felett! s hazafiuságában fél, aggódva néz e nemzet milliói jövőjének, főképen a nép magyar milliói jövőjének eléje, nehogy a kereszténység és civilisatio érdekében felejtethlen érdemet szerzett magyar nemzet, merészen átvitt átalakulásában, nagy romlás veszélyébe süllyedjen. Azért hazafiui önmegtágadással még jogaitól is kész ideiglenesen elnézni, csak hogy a nemzetnek törekvésében valamiképen ne vádoltathassék, mintha gátolná azt!

Ugy véljük, ily kitünő hazafias eljárás igen igazolja, hogy az egyház s az összes katolikus többség a már koronázott királya által megtörtént szentesítése után újabb alkotmányunknak, nyíltan és az ő jogosságának egész erkölcsi súlyával igényelje mindazt, mit az igazság s méltányosság tekintetében követelhet. Hisz a 20. törv.-cikknek nem lehet olyatén értelme, hogy míg az minden vallásfelekezeteknek kedvezéseket nyújt, addig a katolikus egyházat jogaitól megfosztsza; ez nem lenne tökéletes viszonyosság és egyenlőség, hanem világos egyenetlenség és viszonytalanság. Teljes vallási szabadság viszonyosságát mondja ki a 20. törv. cikk, és megadni akarta azt, mivel e katolikus országban az egyház mindig birt, minden más felekezeteknek. Ámde, ha míg más felekezeteknek minden kedvezést nyújtott, ha ugyanakkor a katolikus egyházat jogaitól fosztotta volna meg, ez viszonytalanság és a

katholikus jogok sérelme lett volna. — Ily értelmet tulajdonítani a 20.t. cz.-nek, minden jogértelmezés ellen volna, mert ez a törvény világos szavaiba ütköznék. És ez az, miért értekezésünk kezdetén megjegyeztük, hogy homály boruja leng az 1848-i törvények értelme fölött. Mindez sok megfontolásra, sok cselekvésre nyújt okot a l. kath. egyháznak s minden igaz katolikusnak. Mert míg a magyar egyház jogviszonyai az alkotmány és törvény alapján meg nem határozhatók, minden egyéb intézkedés nehezítették és teljes eredményre nem juthat.

VIII.

Őszintén s egy alkotmányos polgárt megillető nyíltsággal kívántuk előadni, mit a katolikus érdekekben szükségesnek vagy hasznosnak véltünk. Ez lévén feladatunk, már most az megfejtendő, kell-e és miképen működni a kath. egyháznak, egyeseknek és az összes katolikusoknak, jogaink, érdekeink tekintetéből az állam és társadalom terén? Avagy még talán nem volna-e tanácsosabb várni és észlelni?

Válságos helyzetben az időzés kényelme nagy veszélyt okozhat. A tétova s halasztgatás kétszeresen végszetszerűvé válhat akkor, midőn minden mulasztási mozzanat magában rejtheti a mulasztás helyre nem hozhatóságának lehetőségét. A magyar egyház, de a nemzet is ma átalakulási korszakában van, s ez a népek életében válságos helyzet. Azért az egyháznak nem lehet önkára nélkül időzni, hanem cselekedni kell, még pedig azonnal, halaszthatatlanul! ¹⁾

Öntudatában tehát ügyünk szentségének, öntudatában jogosságunknak, öntudatában irányunk magasztosságának, s öntudatában annak, hogy midőn a katolikus egyház jogállását kivívni akarjuk, nemcsak egy-

házunknak, de hazánk közjóllétének is hasznos szolgálatot teszünk: minden keresett titkolódzás nélkül, leplezetlenül lépünk fel egyházunk joga érdekében; komolyan, megtörhetlen, de higgadt buzgalommal. S hogy minden roszakaratu gyanúsítást meghiusítsunk, alkotmányos s nemzeti érzelmeink tanusításaul nyilvánítsuk ki, hogy miként a magyar katolikus egyház nyolec századon át mindenkor fötenyésző volt a nemzet alkotmányos jogszerű törekvésében; ugy ma is királyi szentesítést nyert alkotmányát őszintén elfogadja, s hogy az alkotmány megrontására nemcsak nem törekszik, hanem inkább áldást esd az égből arra. Ki kell jelentenünk, hogy a magyar katolikus papság és hívek nem vetik reményök horgonyát valamely nemzetellenes eshetőségben, s hogy mi bizalommal koronázott királyunkhoz, bizalommal a felelős kormányhoz, bizalommal a nemzethez, más vallásfelekezetek törvényes jogainak minden sérelme nélkül kívánjuk jogállását egyházunknak megalapítani és biztosítani.

Ha nem oly igen sürgős volna az ügy, ugy egy más kezdeményezési modort ajánlanánk; de mert meggyőződésünk szerint halaszthatatlan az, s gyors működést igényel, azt véljük legezélszerűbbnek, hogy a fönnebb kifejtett jogi és méltányossági alapon a magyar egyház tisztelt püspökei közös tanácskozmányban megállapodván a főbb elvekben, melyek szerint a magyar katolikus egyház jogállása a 20-dik törv.-czikkkel, az apostoli király jogával s a felelős kormányrendszerrel őszhangzásba hozandó lenne, s az egyháznak a kormányhoz s a koronához viszonyai meghatározatnak, s végre megállapodván mind arra nézve, mit az egyház érdekében szükségesnek vélnek: mint már többször tön az egyház, tegye ma is azt. A herceg-primás hívjon

katholikus tanácskozmányt egybe, mennyire ezuttal az idő rövidsége engedi, a hon külön vidékeire való tekintettel, az országgyűlésen jelenlevő és vidéki világi katholicusokból. Ezen katholicus tanácskozmányban a már eleve a püspöki értekezletben megállapított elvek szerint egy felirat lenne készítendő a cultusminister urhoz, melyben a magyar kath. egyházra nézve mind elősorlatnék az, mit a püspökök már előbb jónak láttak, s mik, ha tanácskozmány folytán felmerülnének s elfogadtatnak, egyuttal ő felségéhez is e felirat külön kérvény mellett lenne küldendő, miután az 1867. koronázási esküjében az Isten egyházainak jogaikban való fenntartását esküvel fogadta. Ez lenne mindenekelőtt teendője az értekezletnek. Ily eljárást követett többször a katholicus egyház, mint ezt az országgyűlési történelem tanusítja, jelesen az 1790-ki országgyűlés története.

Ha a tanácskozmány azt jónak vélné, az országgyűléshez is intéztethetnék kérvény. Ezen értekezlet leend a katholicus érdekeltség előcsarnoka, melyből az egyház ezek után már egy nagy s állandó érdekeltségi templomot építend. Nem ugyan egészen új ez a maga nemében, mert valahányszor az egyház tudve ezt kívánta, az anyaszentegyház meghívta hí fiait, feltárta előttök sebeit és bajait, hogy alkalmat nyújtson fiainak osztozni fájdalmaiban, osztozni küzdelmeiben, hogy a legördült veszélyek után együtt osztozzanak lelki örömeikben! Nem új tünemény tehát a katholicismus ezredéves láthatárán, hogy az egyház tanácskozik hiveivel, fiaival; de most annyiban különbözik majdan e tanácskozmány, mennyiben ezt a megváltozott jogviszonyok miatt állandósítani kell az egyháznak.

Az említett vegyes, és a herczeg-primás elnöklete alatt megtartandó értekezlet feladatától még többet igé-

nyel a katholicismus közjava, mint a mondottakat. Ezen értekezletnek még az is leendő üdvös feladata, hogy a katholicismus nagy érdekében történendő kezdeményezésből úgy az állam, mint az egész társadalmi téren eredményvirágok fakadhassanak, s az egyház vezérlete alatt tartandó értekezlet jogai s érdekei melletti felszólalása sikernek örvendhessen. Ezen a hit s egyház szent ügyében egybegyülemző értekezlet tagjait, minden előleges és előnyös részlet kikötése nélkül a vallásos érzelem szent tüze fogja érdekeltségre buzdítani. És egy ily érdekeltség méltó a keresztény érdekeltség nevére, melynek jellege feláldozás, nem pedig haszonkeresés. E téren fűződhetik majd egybe az egyház világi fiainak önzetlen érdekeltsége a püspöki buzgalommal, midőn az egyház zászlója alatt Isten ügyének bajnokaivá avatandja őket, nem hogy, mint egykor, messze tengereken túl vérkeresztségre buzdítsa a kereszt megdicsőítésére, hanem hogy honn', a család-, az iskola-, a társadalom- és államban ápolják a hit szent tanát, melyet ők az Ur fölkent papjainak ajkairól szedve plántáljanak kisdedeik, övéik és növendékeik ártatlan, fogékony, romlatlan szívébe, hogy megvédjék a hitetlenek ármányai s rágalmai ellen közös anyánknak, az egyháznak szeplőtlenségét, hogy a közönyösöket tétlen aluszékonyságukból, buzgalmok szelleme által felébreszszék, hogy a hit és egyház jogait megvédjék a társadalom- és államban, meg a sajtó terén és a közéletben.

És miképen történhetik ez meg? — Ezen tanácskozmányban közmeggyőződésre kell emelkedni annak, mit a tisztelt cultusminiszter ur oly jóakarólag ír, hogy a katolikus egyházra nehéz napok következhetnek, azaz hogy már hazánkban is itt az idő az apostol intésének szivletére : vigyázzunk, mert ellenünk

körülövedzett, elvesztésünkre ; közmeggyőződésre kell emelkednie annak, hogy a világ- s Europaszerte s így hazánkban is a társadalmat a kereszténytelenség örvényébe sodorni törekszenek a hitnek, a tekintélynek s így a földöni tekintély legszentebbikének ellenségei. S azért ma minden hívőnek kétszeres tiszte, az egyházerti önzetlen érdekelttség. Közelismeréssé kell válni annak, hogy a hit és egyház ügye nem a papok, hanem minden hívőnek ügye, hogy Istenért kell buzognunk egyaránt. Ha ilyenén meggyőződés fog átlengni a tanácskozmányon, úgy reméljük, hogy az Istentől meghatározott egyházi szervezet határain belül közérdekelttsége katolikusainknak létesíthető, és ilyenén lelkesítés határozata fogja érlelni meg azt, hogy jövőre minden püspök évenként katolikus vegyes értekezletet tartson, midőn azt belátása szerint az egyház nagyobb jelentőségű érdeke kívánja, s mindezen megyei tanácskozmányok évenként legalább ²⁾ egyszer megbizottjaik által a herceg-prímás elnöklete alatt egyesülve működjenek a katolikus egyház javára, mely közös értekezletre kivált a püspökök megjelenése kívántatnék.

Ha ez az általunk indítványozott tanácskozmányban határozattá leendő s mielőbb foganatosíttatik, — ez egészen új lendületet fog országszerte adni katolikus érdekeinknek s a közönyösség ridegsége meg fog törni, s a fellobbanó buzgalom részvétre gerjesztendi a kissé fogékony kebleket.

Azonban még ezzel sem lenne szerintünk megtéve az, mit jelenünkben legalább megteendőnek ohajtunk.

A hitetlenség áramlata naponkint újabb hódításokra vágyik a társadalom és állam rétegein ; minél tevékenyebb tehát a rossz szellem, annál buzgóbb cselekvést igényel hittünk s egyházunk. Nines oly tér, elmond-

hatjuk bizton, melyen vagy egy, vagy másképen elle-
neink a jólelkűeket és főleg a kishitűeket egyházuk iránti
vonzalmukban megingatni ne törekednének; még a csa-
ládi szentélybe is betolakodnak, hogy elhintsék abban
a közönyösség s a hitetlenség magvát. Tehát a jó ügy,
a hitnek s egyházunknak ügye ma rendkívüli tevé-
kenységet igényel, mely mindenhová elhasson, a hol a
rosz mutatkozik, vagy hova beférkőzni törekszik. E
célra egy folytonosan működő, jó katolikusok egye-
sülése kívánatik. Mi erre nézve legezészerűbbnek tar-
tanók, ha ugyancsak a többször említett tanácskoz-
mányban elhatároztatnék minden püspöki székhelyen
a katolikus érdekek társulatának felállítása, ily cím
alatt: „a katolikus érdekek társulata“, melynek célja
lenne a társadalom, az állam és a sajtó útján a kath. hit
s egyház összes érdekét az állam, a család, a nevelés, a
társadalom minden rétegein előmozdítani, védni. S így
ez egylet körében minden befoglaltatnék. Ezen egylet
mindenütt a püspök védnöksége alá helyeztetnék. Pesten
a herczeg-primás védnöksége alatt alakíttatnék e köz-
ponti érdekegylet, melylyel a vidéki egyletek össze-
függnének. A Szent-István-Társulat megtartván eredeti
rendeltetését, átalakulhatna nagy katolikus egyletté.

Egyesülés, egység a katholicismus jelszava, szaka-
dás a felekezeteké; azonban nálunk ma ez másképen
van. A felekezetek egyesülvék, összetartók, s jogaik
megvédésében buzgók; míg a katolikusok megoszla-
nak s nincs meg világi tagjaiban a kívánt erélyes buz-
galom. — Azért igen kívánatos oly nagyszertű egylet-
nek alakítása, melyben kiki saját vonzalma és hivatása
szerint működhessek a közczélra. — Igen, ha létesül-
hetni fog az általunk tervezett katolikus érdekegylet,
akkor nem lesz oly hit és erkölcsi tér, mely ez egylet-

hez ne tartoznék; ez egylet mindenkor s mindenhol működnék a katholicismus javára. Nagyszerű tevékenység kínálkoznék ez egyletben a katolikusoknak, mely eddig nem tapasztalt hit-, élet- és cselekvőséget szülhetne, s a katholicismus nagy előnyököt nyerhetne általa.

Mi eredményt, még pedig lehetőleg mielőbbi eredményt kívánnánk látni a föléledett vallásos érzelemből; mert meggyőződhattünk, hogy az egyház és általánosan a vallásosság elleni áramlat növekedik. S a katolikus egyház ellenei minden térről le akarják szorítani jótékony befolyását, s az ellene ingerlő rágalmak özönével szeretnék elárasztani az irodalmat, az iskolákat, a népnevelést, az államot: ép ezért bővebben kívánunk ezekről értekezni, még pedig egész melegevel egy vallásos kebelnek; elmondani, miért ohajtunk anynyi cselekvést, s miért kívánjuk a katolikus érdekegyletben egész körét megnyitni a katolikus cselekvésnek úgy, hogy ne legyen csak egy jelentőséges pont is, mely ez egylet cselekvési körén kívül essék, s hol üdvös befolyását ne érvényesíthetné. Nagyszerű erkölcsi üdvös hatás és erő fogna kifejlődhetni ily összefüggő egyreműködésben. — A püspöki elnöklet alatt megtartandó értekezlet mintegy nagy tanácsát fogja képezni a katolikus érdekeltségnek, melyben az egyházat illető jog- és érdekügyek fognának tárgyalatni, a korszerű eszmék és iránylatok kijellettetni, melyeket az érdekegyletek azután az állam és társadalom minden alkalmas terén érvényesítendének. — Oh, ha Isten ily összefüggő törekvésünkre áldását adandja, meg fog rettenni a hitetlenség, megfélemleni a gonosz szellem is. Egy eleven keresztény tevékenységre fognak a hívők ébredni, melynek üdvös eredményei csakhamar feltün-

nének : hiszen Isten meg szokta áldani s gyümölcsözővé tenni a jó törekvést!

Ohajtásaink, reményeink, hihető, komoly olvasóink egynémelyike előtt költői ábrándnak fognak tetszeni, kik e soroknál megfontolják a különben jó, félénk katolikusok visszatartózkodásait, kik áldozni készek, de csak egy pár védszót emelni a galádul fellépő valástalanság ellen erőtlenek; — a nagy közönyösséget, s az elfajultságot, a hitetlenség erélyét és növekedő merényleteit, korunk hiúságát és a földi élvezetekbeni elmerülését, és több más akadályait a vallási magasultság-
nak! — Mi beismerjük ezen aggályok valóságát, s távol vagyunk annak hiedelmétől, hogy rögtön a vallási erkölcösök érzetek ujjaszületéséből arany-kalászkok nyiljanak. Ámde azért el nem esüggedünk, mert az biztosított, kinck minden hatalom adatott a földön és a mennyben, hogy a „hol csak hárman is egybegyülnek az ő nevében, ott lakozik ő is.“ Tehát Isten szelleme leng az Ur nevében három egybegyült fölött is. — Gondoljuk már, mit tehet az Ur szellemétől áthatott buzgó katolikus egyletek összesége! — De az akadályok bevallásának, egy Istenben bizó keresztényt kétszeres buzgalom s tevékenységre kell gerjeszteni; és ez okból mi is feladatunknak lenni véljük, a félénkeknek felbátorítására, a jámborok felbuzditására, az előítéletek eloszlatására, a kath. egyház elleni vádak megezáfolására, — az előrebo-
csátottak folytán bővebben értekezni, katolikus szempontból, a szabadság-, a nevelés- és a világiak közérdekeltségéről.

A katolikus egyház, melynek határai a föld sarkáig érnek, s mely az egy hit, egy szeretet s egy remény kötelékei által képezi azon megtörhetlen erejű egységet, mely két ezred éven át ellenáll minden meg-

támadásnak, s melyen meghiusult a tévely, a trónok, a forradalmak önkénye; Istenben helyezett bizalommal néz ma is az ellenséges áramlatok elé, nem rettegvé, nem csüggedve, hanem felövedzve a hitnek paizsával s a győzelem reményével!

Ezen hit azonban nem jogosít kényelmes tétlenségre, nem az isteni gondviselésbeni elbizakodásra; mert Üdvözítőnk, ki apostolait felbátoritá, hogy ne féljenek, mert a pokol kapui sem fognak győzedelmeskedni felettök, azon isteni mester, ki így bátoritá tanítványait: „ne féljetez kisded sereg, mert tetszett atyátoknak, hogy országot rendeljen nektez, az Isten országát“, buzgó működésre inté őket, s még a fölösleges öltönynek elhagyását is ajánlja nekik, hogy annál gyorsabbak lehessenek az evangéliom hirdetésében, és a hivek megtérítésében.

Tekintve a vádakat, melyekkel napjainkban a kath. egyházat a szabadosság hősei illetni szokták, kedvezőbb helyzete a magyar egyháznak más országok egyházaihoz képest: mert nálunk az elfogultság oly fokozata igen kevesekről tehető fel, kik nemzeti történetünkben meg nem győződhetnek arról, hogy a magyar kath. egyház önállása jogai- s kiváltságaival az alkotmányosság elve összefér, sőt alkotmányos küzdelmekben az egyháziakat, s jelesen a főpapokat tünteti fel első sorban a nemzeti történet csarnoka. Nálunk is az egyházi férfiú mindenkor s főleg pap volt: de mint első rendje az államnak, a hazafiuság és polgári jog gyakorlatának pályáján, a királyi trón iránti hűséget a hazafiú tisztevel egyesíté, s úgy iparkodott megadni a császárnak, mi a császáré, hogy megadja a hazának és nemzetnek is, mi megillette a hazát és nemzetet. Nálunk senki alaposan a catholicismust az absolutismussal nem ugyan-

azonosíthatja, mert a mindennapi élet és a tények tanuskodnak a magyar egyháziak alkotmányos érzelmeiről.

Őseink e szép és hazafias típusát ma is feltalálni egyházi rendünknel, kezdve annak mélyen tisztelt primásától le egész a növendékekig.

Mi tehát nem akarunk, nem akarhatunk az alkotmányosság ellen működni; mi oly jó hiszemben, minőben apostoli királyunk, elfogadjuk a felelős kormányrendszert.

A clerus nem rejteget titkos czélatokat, nem táplál absolutistikus vágyakat; nem sohajtozik az előbbi állapotok után, bár egyeseknek érzelmei mások lehetnek.

Szerintünk állásunk határozottabb jelzésére tehát az általunk javallott katolikus értekezletben és egyletekben, a mint már fenebb érintők, ki kell ünnepélyesen nyilatkoztatni, hogy azok semmi reactionariusi irányzatot nem táplálnak; hogy a király által szentesített jogalapot elfogadjuk, s a magyar nemzet ujraszületésének átalakulásában hazafiulag közreműködendünk. Ezt ma annál sürgetősbnek hisszük, minél inkább érezhető a hitetlenség áramlatának szellője, mely a tekintélyek elleni harcában a minden tekintélyek legerősbikét tüzte ki megtámadása czéljául, t. i. a kath. egyházat, midőn, hogy a hivékeny ifjúságra s a könnyen elesébitható tömegrre hathassank, a catholicismust mint az önkényes uralom szövetségesét, mint a haladás és civilisatio ellenét, annak papjait pedig sötétség és fejedelmi önkény vak eszközeinek hirdeti. Ez tény, valamint az, hogy ezen minden alkalommal terjesztett s az egyház elleni izgatottságra felhasznált gyanusítások és vádak, sok jóhiszemű katolikusra káros hatást gyakoroltak, és sokaknak jó akaratát s buzgalmát az egyházi jog és érdekek védelmében megsibbasztották. — És ezen el-

lenci a hitnek annyira elesábiták a közönséget, s annyira felizgatták a kedélyeket, hogy sok jó katolikust azon félelem riasztott el a kath. közérdek melletti felszólalástól, s bátor, nyílt bevallásától katolikus jellegessé s buzgalmának, nehogy e miatt a sötétség s az abszolutismus szolgájának bélyegeztessék.

A rémképek csak a gyengéket félemlitik meg; de az erős fölismeri seumniségüket. Ma le kell vetközni a katolikusoknak eddigi gyengeségüket s felvértetni magukat az igazság paizsával, s a társadalom és állam terén minden adandó alkalommal fennen hirdetni, hogy tévedés vagy rágalom a katholicismust, vagyis magát a kath. egyházi rendet az abszolutismussal azonosítani.

Jézus egész evangélioma a szabadság alapeszméjét foglalja magában, még pedig a szabadság legmagasztosb, legüdvösbb eszméjét, a bűn bilincseinek megtörését és a bűn rabszolgaságából megszabadítását az evangéliom ereje által. Ezen eszme teszi alapját a keresztény tanuak, melyet szeplőtelen tisztaságában, tökéletes teljében csak is egyedül a kath. egyház őrzött meg, nem önereje, hanem a Szentléleknek ihlettsége által. Miként lehetne tehát szelleme a katholicismusnak az önkény és szolgaság, midőn maga a megváltás szentséges titkának eszméje a szellemi rabság megtörését és a lélek legszébb szabadságának kivívását foglalja magában?

Nagyszerű nyilvánítás volt Nero kegyetlen császár korában a nemzetek apostolának, midőn minden önkény alatt szenvedett ama szózata: „Ti szabadok vagytok — így szóltanemzetek apostola — mig eddig bűnnek rabjai voltatok; szabadokká lehettek és azok maradtok az önkény bilincsei között is, mert Jézusban való hitetek megszabadítá lelketeket a legundokabb rabságtól, a bűnnek és sátánnak birodalmából.“

A szabadság elveszett a világban, s már alig mertek arra a zsarnoki vas iga alatt a római birodalom népei még csak emlékezni is. Ekkor az Isten szellemétől ihlett apostol ajkairól hirdeti a lenyűgözött emberiségnek, hogy Isten szabaddá s nem szolgává teremté az embert, kit csak az angyalnál kevéssel kicsinyített meg, s hogy Isten fia azért szállott alá, hogy kiszabadítsa a bűnnek és kárhozatnak rabságából az emberi nemzetet.

Tehát a zsarnoki önkény alatt elnyomott s csaknem egészen elvesztett szabadság eszméjét és nevét az egyház hozta meg ismét a világnak, még pedig oly szabadságnak eszméjét, mely még a hittéren üdvezit, a társadalom- és államban egyedül boldogit. Igen, ha az emberiség és a honpolgárok ezen szabadságra fognak megérkezni, akkor leendő a legnagyobb szabadság, a legboldogítóbb szabadság, mikor azt mondhatja az állam sz. Pállal: *justo lex non est posita*, — az igaznak nincs szüksege a törvény korlátaira.

Természetes kifejlődése volt az evangéliomi szabadság eszméjének az államban mutatkozott rabszolgaság megingatása. Az apostolok voltak első hirdőkei a világban azon mennyei tannak, hogy a bilincsekre fűzött rabszolgában is az Isten képére alkotott ember méltóságát kell tisztelni; hogy a rabszolgának ugyanaz mennyei atyja, s hogy ő is Jézus vérével megváltott testvérünk. Elálmlétkodott a lenyűgözött emberiség, midőn az apostolnak hallá szavait, hogy Jézus egyházában nincs különbség szolga és szabadok között, midőn az urakat az ő rabszolgáik iránti kiméletre és kötelességeikre inti. Ez új nyelv, ez új tan volt, s ez nem a világi bölcselem, hanem Jézus egyházának üdvhozó nyelve s tana volt. Azon szent férfiaknak tanítása volt, kikhez szakadatlan lánczolatban fűződnek a mai katolikus egy-

ház püspökei. Így csak az taníthatott, ki ekként üdvözölte a tessalonikai hiveket: „Ti mindnyájan a világságnak és a napnak fiai vagytok, nem vagyunk az éjszakának és a sötétségnek fiai.“

A katolikus egyleteknek szép hivatás nyílik: fennen hangzatosan hirdetni az ámitók ellen, hogy az evangéliom mennyből hozott tana, az emberi méltósággal ellenkezőnek vallja a rabszolgaságot, megférhetnek a keresztény szeretettel. — Mind ezt a család, a növekedő ifjuság, a társadalom és az állam körében fogják a lelkesültek hirdetni.

Az igaz szabadság eszméjének kellemes virága tehát az egyház kebelében, a keresztény hit és szeretet gyökeréről fakadt.

Nem engedi röpiratunk rövid kerete olvasóinkat átvezetni a történet minden szakán. Csak a közép-kort, ezen sötét századoknak nevezett kort említjük itt fel; midőn az erősebb joga bitorlott hatalmat, mely sokszor sulyosabbá vált egy uralkodó önkényénél. S a jog eszméjének érvényesítésében ismét az egyház működésére találunk.

Mi aranybullánkra s Verbőczy I. rész 9. szakaszára büszkék vagyunk. — De hát az aranybulla szerkesztésébe nem az egyháznak volt legtöbb része? S a 1-ae 9-us, mely a személyes szabadság első feltéte, nem volt még megírva törvénykönyvünkben, már az egyházi jogban századokkal elébb létezett, még pedig mindenkire kiterjesztve, hogy az egyházi törvényszékek senkit megidézetlenül s meghallgatlanul el ne ítéljenek. ³⁾

Nem igazságos, annál kevésbé méltányos, a nagy történelem könyvéből mindig csak egy homályos lapra mutatni, melyen az inquisitio sötét szineken ábrázolta-

tik, — noha még ezen inkább polgári intézménynek is megvoltak épen az egyház által enyhített szabályai, s eljárása kijelelve, — és elfelejteni százados, sőt ezredéves érdemeit a katolika egyháznak a szabadság körül.

Az újabb kornak, a tizennyolczadik század hitetlenek találmánya azon vád, mintha a katholicismus egybe nem férhetne a szabadsággal. Ez forradalmi tan, mely rombolni indult, és a romokon a szabadság nevében a legelviselhetlenebb önkény-uralmat alapította meg. Le az egyházzal, le a hierarchiával és le a trónokkal, le a tekintélylyel!.. ez lön az említett századbeli vallástalano-k jelszava.

Mig az alkotmányos szabadság lön az elnyomott népnek kitűzött célja, az egyház szivesen követte és gyámolította a népeket és nemzeteket hazafiui törekvésökben. De midőn a hitelenséggel szövetekezett az álszabadelvűség, s a trónokat az oltár romjain megdőnteni iparkodott; midőn szabadságot isteni félelem nélkül, alkotmányt vallásosság nélkül akart, s a társadalom és állam legbensőbb s fentartóbb elemeit, az erényt, az engedelmisséget, a törvénytiszteletet s minden felséget megsemmisíteni, vagy ezek nélkül az államot újjáalakítani igyekezett: — ekkor az egyház már nem követhette e pályán a szabadsági mozgalmakat; mert bűn és szabadság nem azonos, s mert, hol az oltár megszenteltelenítettik, a hit és erkölcs száműzetik, ott nincs többé valódi szabadság, ott a szabadság zászlója alatt pártos forradalmi zsarnokság uralg. És mivel az 1789-diki francia forradalommal kapcsolatban lévő politikai mozgalmak többé-kevésbé az egyház, jelesen az Úrnak felkent papjai ellen intézve valának: ugyan miképen csatlakozhatott volna ily szabadsági törekvésekhez az egyház? — Siránkozott az eltévedettek felett, imádkozott

a veszélynek idején, és vallásos befolyásával gyógyította a társadalmon ejtett sebeket. E soroknál a vallásos önfeláldozásnak egy magasztos példányképe villan fel elménkben, mely Franciaország történetkönyvében feljegyezve van; értjük az apostoli buzgalmú párisi érszek feláldozását, ki Páris utczáinak torlaszain, kezében a megváltás sz. jelével, az elhaló hiveinek lelki vigasztalása közepette vérzett el. Ime így nem hagyja el semmi helyzetben az egyház az ő fiait; s még akkor is, midőn nem követheti őket viharos pályájokon, teljesíti vigasztaló s üdvöket munkáló dicső hivatását. — Ez volt minden, mit tehetett. De nem szövetkezhetett oly mozgalmakkal, melyek a hitelenség és dulás elemeit hordták már első csirájokban. Innét származtak azután az egyház elleni rágalomok, mintha inkább ohajtaná az absolut uralkodást, s mintha e czélból szövetkezett volna a reakcióval.

Nem, — nem a papság, hanem önmaga döntötte meg magát a korlátlanág! Már rég száz meg száz pap elhullott nyaktiló alatt, vagy áldoztatott fel a forradalom dühének, — az egyházi rendnek régi fénye és dicsősége rég eltűnt, templomaik elszegényedtek, az Ur szolgálói meggyérültek, tehát úgy szolván, a politikai téren egészen megsemmisültek — s végre is a rémuralom megbukott, a szabad köztársaság katonái vaskarjaiban elhalt! S így a reakciót nem a francia papság, hanem a vallástalan szabadosság szülte.

Mikor, mikor fogja Isten a népeket annak üdvös öntudatára megérlelni, hogy állandó és biztos szabadság csak a hit és erény alapján lehetséges, hogy bűn és a lélek szép gyöngye, a szabadság egybe nem fér! Mikor érik meg a mivelt világ haladási pályáján annak beismerésére, hogy ha szabadok akarnak a népek lenni, erkölcsösöknek kell előbb lenniök!

Mit kell tehát tennünk? Le kell leplezni minden alkalommal az álarcot, s szemeikbe mondani a hitetleneknek, a forradalmároknak: ti nem szabadságot akartok, hanem szabadosságot; hogy egy rövid uralomért, mely a népeknek vérébe, s mi ennél több, lelki veszélyébe kerül, — ismét szükségessé tegyétek a vas-karu önkényt, — Nem, ők nem akarhatják az igaz szabadságot, mert a szabadság Isten ajándéka, és így bünből nem fakadhat. — Mi fennen hirdetni fogjuk, hogy ők a reactionáriusok, mert a zavar és felbomlás magvát vetik el, midőn a hitet és erkölcsöt megtámadják!

Avagy kell-e példára hivatkoznunk? Nem elég-e egy különben nemes, nagy katolikus nemzetnek sorsát észlelni, mely majd egy századig tartó szabadság-küzdemei és alkotmányosság utáni vágyaiban, nemcsak el nem érte az általa hajhászott szabadság aranykorát, hanem ma is nyugalma egy uralkodó vas akaratában találja fel; s mert annyiszor csalattatott, annyiszor szenvedett, meghajol és békében marad szabadsága- s alkotmányosságának nélkülözésében inkább, hogysem újabb rázkódtatás hullámzatába ejtse az állam hajóját.

Ily viszonyokból kell megítélni a katolikus egyház viseletét; mely egészen más színben tűnik így fel. Ezt követeli a történeti igazság. Mi megfejtjük a népeknek az állandó, a boldogító szabadság titkát, mely a nemzetek apostolának e néhány szavában rejlik: *justo non est lex posita*, — az igaznak nincs téve a törvény; azaz legyünk jók, hogy a szabadságot elbirhassuk, féljük az Istent, midőn a törvénytől nincs már mit félnünk; neveljük a családban, s általa a társadalomban a magunkon uralkodást, szeretetet egymás iránt; a felsőségeknek adjuk meg magasztos tiszteletét, nem már félelemből, hanem mint a keresztény civilisatio mivelte nemze-

dékéhez illik, Istenért, kitől a hatalom — bár mi alakban legyen az módozva — származik, s mert önjóllétünk és szabadságunk élvezésének szükséges feltéte. A felség pedig értse meg, hogy őt az ég népeinek boldogítására hívta; hogy az ő érdeke a nép igazságos érdekeivel nem állhat ellentétben. Itt az idő, az eszme-irányzat újraszületésének ideje. A keresztény s mivelte emberiségnek be kell ismernie, hogy a szabadság aranykalászeit nem fogja addig arathatni, míg nem őszintén szövetkezik a vallással. Az állam és egyháznak testvéries szövetkezésben kell munkálni a nemzetek szabadságát és jóllétét. — Az egyház minden erélyét arra fordítja, hogy a lélek erejét nevelje hiveiben, hogy igazak és jók legyenek, hogy így voltakép szabadok legyenek. Veszély nélkül s őszhangzásban fognak így tágulni a törvény korlátai, a polgárok növekedő erényességével. — Ha állandó szabadságot kívánnak a népek, nekik szövetkezniök kell az oltár zsámolyánál az erényességgel, nekik kell a katolikus egyházhoz benső meggyőződésből közeledni, és jobbokat nyújtani; és az egyház a nélkül, hogy maga számára földi előnyöket hajhászson, őszintén fogja körében a népek szabadságát munkálni, s kiegyenlíteni azon szirtket, melyek a nép és a felség között az összetütközést szülik. Csak úgy nem fognak az uralkodók rettegni a szabad intézményektől, a civilisatio igényeinek megfelelő alkotmányos kifejléstől, ha meggyőződnek, hogy a népek a vallásos erkölcsiség alapján kívánják elérni mindezt. Vajha felderitné Isten az elfogultakat, hogy látnák be, miként mi, az egyház, a katholicismus vagyunk legőszintébb s önzetlenebb barátai az igaz szabadságnak s szabadelmű alkotmányosságának. El fog bizonyára érkezni ennek napja, — de mikor!

Noha Istentől van a növekedés, de azért nemcsak az úr szolgáinak, hanem minden jó katolikusnak tisztje siettetni felderülését azon napnak, a melyen a szabad intézményeket az Urnak oltalma alá helyezendik magok a népek, nem csak az ő fejedelmeik.

El kell pirulnunk kiskorúságunk felett, midőn házánkban a szabadelvűség nimbusának előcsarnokába a hit és katolikus papság bántalmazását vélte az ifju szónok bevezető lépésnek. Még távol vagyunk ugyan e jobbrafordulástól, de mindenesetre közeledünk hozzá. — A 20. t. cz. a kisebbség előnyére kimondja a vallásviszonosságot, igen, mert a katolikus egyház a többség. Ma az állam közönyösnek látszik magát vallani, ma a cultusminiszter mint államügyér nem vall semmi confessiot; mert az államnak nincs a mai felfogás szerint confessioja, sőt feladatának véli a minden vallásfelekezetűekhez egyenlő viszonylatot. Elesik tehát minden ok a katholicismus tulsúlyától való félelemre. Ma már Magyarország megszűnt katolikus állam lenni, az említett törvény és a cultusminiszter úr magyarázata szerint. E pontnál kezdődik a katolikus hiveknek egy újabb hivatása, mely az, hogy a nyoleczszázados jogaiban megcsorbitott katolikus egyház, ma minden egyes katolikus vallásos buzgalmára nehezedik. — Eddig még az apostoli király, mint legfőbb kegyura és védnöke, örködött egyházunk felett; az egyházi rend mindkét törvényhozó házunkban tényező vala, minden főbb kormány- és törvényszékeinknél helyt foglalt, s a világiak megnyugodhattak az egyház biztos állásában. Már ha ez majd mind megváltozik, ugy ekkor a katolikus érdekeket a nyilvános élet minden terén, mind egyike hitsorsosinknak köteles védeni s elősegíteni. Erre ismét a katolikus értekezletből keletkező kato-

likus érdekegyletek alkalmat fognak nyujthatni. — A közönyösség nem könnyen olvad fel, és annál kevésbé melegszik fel buzgalomra. S azért egyelőre valamely nagyszerű eredménnyel ne kecsegtessük magunkat. De azért ne csüggedjünk, sőt bátorítson a legparányibb kezdet is.

Párti szenvedélyesség dul csaknem a világ minden részeiben. S a keresztény Európa elhagyva szelid szellemét Jézus evangéliomának, a kegyetlen barbár vérontás után szomjuhozik. Vajmi jó és nagy szerencse tehát, hogy a vallás érdekerén minden pártkülönség nélkül találkozhatunk. Itt nem kell eltakarni politikai jellegét senkinek, a hit nem ismer politikai pártokat, az egyház minden különbség nélkül szereti hű fiait. Tartozzék bár mi politikai irányzathoz valaki, az nem gátolja a katolikus érdekek közremunkálásában.

Szomorú tévedés volt az egykor, midőn Isten ügyét a papok haszonérdekével azonosították, s ki a katolikus egyháznak védte jogait, az a pápák félrevezetett bérenczének vagy bigot tudatlannak neveztetett. Ma már ez annyiszor megczáfolt állítás nem zsibbaszthatja meg a világi katolikusok buzgalmát, mert a felelős független ministeri rendszer már megalapított. Tehát Magyarországon a katolikus érdekegység terén minden különböző politikai árnyéklatu vallásos polgárok egyirányban működhetnek a közös veszély meggátlására, tömörülhetnek a minden jók ellensége — a közönyösség — s az ehhez közel viszonyban lévő hitetlenség s a socialistikai irányzatok ellen a politikai téren.

A magyar nemzetnek igen kétes jövője: de végszertűnek hisszük mégis az ő hivatását a népmiveltségre nézve. A gondviselés, mely nemcsak egyesek-

nek, hanem népeknek is ki szokta tűzni feladatukat s megbizni az emberiség történetében küldetéssel, úgy tetszik, épen nemzetünknek tartá fen azon szép és magasztos hivatást, hogy keleten közvetítő legyen a civilizatio és a miveletlenség közt, terjeszsze ott a keresztény hitnek áldásait, gátolja végre az éjszaki áramlatot, mely a katholicismus fölé törekszik, s a szabadság és mivelettség kifejlődésének gátja. Ezt nekünk feledni nem lehet. S már e szempontból szükség, hogy a katholicus egyház az ujonnan alakult kormánynak nehézségeket ne gördítsen utjába, sőt csatlakozva hozzá a jog és valás terén, annak megszilárdítását elősegítse; viszont azonban a kormány s a haza híu, elfogulatlan polgárai, levetkezve minden előítéletet vagy ellenszenvet, a katholicus egyházat jogkörében ne sértsék, önállásán csorbát ne ejtsenek, sőt, hol nincs ok és szükség s az új alkotmánynyal egybe illeszthető, a katholicus jogokat és érdekeket kiméeljék, s azoknak élvezetében háboríthatatlanul meghagyják.

Az új alkotmány megváltoztatta a magyar kath. egyháznak, mint fentebb érintők, jogviszonyait az államhoz, s nyoleczzázados katholicus typusa törvényszerkezetünknek eltünt. S ha bár a mai országgyűlés többségét más meggyűződés vezérli, mint 1848-ban, de a 20. t. cz.-róli fogalma, úgy látszik, lényegileg nem változott; noha a nevelés-, s a katholicus közérdekeltségre vonatkozó nyilvánításaiban, cultusminiszter úr nem csekély reményt nyujt arra, miszerint a kath. egyház jogos igényei, ő benne az említett t. cz. alapján mindenkor méltányos pártolóra számíthatnak.

Vajjon a vallások viszonzossága mellett, s az államnak egyedül az államkörbei vonulása s a vallásosságtól rideg elkülönözése hasznos leend-e az államra vagy nem,

s különösen a magyar nemzetiségre, melynek fentartásában, elvitázhatatlanok a kath. papság érdemei, — majd a jövő fejt meg. Nekünk e soroknál aggályunk van, s ezt azért nyilvánítjuk, hogy figyelmeztessük azokat, kikre minden felelősség nehezedik, hogy a nemzet nagy érdekében ovatosan járjanak el a vallás s jelesen a kath. egyház irányában. Tekintsenek Európa térképére, belső állapotunkra s a nemzetet alkotó sokféle elemekre. Et Consules videant, nequid respublica detrimenti capiat. Mindazon előnyös intézkedések, melyek eddig a kath. egyház érdekeire vonatkoznak törvénykönyvünkben, már ma sok részben érvénytelenek, s így a katolikus egyház, mint látszik, a kormány részéről több kegyelet és pártolást a régi alkotmányos formában nem igen remélhet, mint bármely vallásfelekezett. Nem tudjuk, jól fogjuk-e fel a törvény szellemét, de betűje legalább ezt tartalmazza, s a kormány eddigi eljárása ilyet látszik gyaníttatni. Bocsánat, ha tévedünk. De azért mi katolikusok — bármennyire viszáznak tessék is ez nekünk, — nem szövetkezünk az alkotmány, sőt még a jelen kormány megdöntésére sem, mert jobban ismerjük hazafiúi tisztünket, jobban szeretjük hazánkat, s jobban ragaszkodunk az alkotmányosság elvéhez, hogysem ily válságos helyzetében nemzetünknek a benső izgatottsággal még válságosabbá tegyük.

Hanem az adott törvényes téren kettőztetett buzgalommal szükség működnünk, s itt első helyen áll a nevelés, főképen a népnevelés tere. A kormány hivatalosan tudatta, hogy a 20. t. cz. alapján szabadon járhatnak a katolikusok nemcsak a protestans, de az izraelita iskolákba is. Ez első nagy horderejű ünnepléses hivatalos értelmezése az államnak, az egyháztól való elszakadásának.

Ez természetes nyereség- és jogvíványnak fog tekintetni sokaktól, pedig az lényegében már létezett. Mert a kormány eddig is megadta a kért engedélyt, s az egész csak arra volt irányozva, hogy a protestáns iskolákba járó ifjaknak katolikus hitben való oktatásáról gondoskodva legyen. Mert aziránt még sem maradhatt közönbös az egyház, hogy a növendékek saját válásukban oktattassanak-e vagy sem, s ne kényszerítessenek a protestáns vallásban részesülni. Ezt követelték viszont a katolikus iskoláktól a protestáns szülők; és azt, hogy a katolikus tanodabeli protestáns növendékek saját papjaik oktatásában részesüljenek, soha nem akadályozta a katolikus egyház.

Hihető, hogy az adott kormányrendelettel többen fognak élni, s találatni szülők, kik szabadelműséget s felvilágosodást s népszerűséget keresendének abban, ha protestáns iskolába járatják gyermekeiket; sőt nem fognak hiányzani, a katolikus tanodák és tanárok elleni kifakadások, s a protestáns tanításnak a katolikus tanrendszer felettségének bevallása. Mit tegyünk tehát? az eltiltást talán ismét érvényesíteni kívánjuk? Nem, ez nem vezetne célra, s könnyen azon ráfogásra adhatna alkalmat, mintha a katolikus egyház meg nem birná a szabadságot. De könnyen vallási surlódásokat is idézhetne elő; mit pedig kerülnünk kell: mert békében akar a katolikus egyház más felekezetekkel élni, s miként jogait föntartani kívánja, úgy más felekezetek törvényes jogain sérelmet ejteni nem szándoka. Hanem épen a viszonyosság elvénél fogva követelheti az egyház, hogy más-felekezeti tanodákba járó katolikus ifjak a katolikus hittanban oktattassanak; mert a 20. t.-cz.-ből csak ki nem olvashatni a vallástalanság szentesítését, sőt az tűnik ki annak szerkezetéből, hogy a kormány azt hi-

vatásának ismeri, a 20 t. cz. 5. szakasza szerint; mert ha a miniszterium tiszte rendelkezeni, hogy a bevett vállást követő katonák sajátvallásu tábori lelkészekkel láttassanak el; minél inkább elvárható, hogy az ifjak vallásos oktatásáról és gyakorlatáról gondoskodják. A kath. egyháznak ez elsajátíthatlan joga, sőt szent kötelessége; ezt minden igaz katolikus követelheti és követelnie kell. S azért szükséges oly intézkedéseket követelni az egyháznak, melyek a katolikus iskolai növendékek hitbeni oktatásának biztosítására megkivántatnak; mert habár a mostani tisztelt cultusminiszter ur vallásosságától azt bizton várjuk¹, hogy mint eddig, ugy ennekutána is erre kellőleg felügyelni fog; de nekünk olyatén biztosításokat kell követelnünk, melyek a miniszter személyes nézeteitől vagy intézkedéseitől ne függjenek.

Azonban mindezen intézkedések sem nyugtathatják meg a hiveinek lelki üdve felett örökdő egyházat, s pedig azért nem, mert a protestáns tanodába járó kath. ifju könnyen tévelybe ejtethetik, egyháza iránti ragaszkodását pedig egész a közönyösségig meggyengithetik, és azért a katolikus ifjaknak protestáns tanodákban neveltetése, a catholicismus érdekeinek tekintetéből nem helyeselhető. S csak kivételkép és a szükségesség mentheti a szülöket, ha gyermekeiket protestáns iskolában neveltetik: miért is az egyháznak régi elve, hogy ifjai, csak saját iskoláiban neveltessenek, taníttassanak; nem talán gyűlöletből, nem mintha azon iskolák jelességét elismerni nem akarná, — mert hiszen megtörténhetik, hogy más felekezetek tanodái jobban szervezvék, mint a katolikusokéi; meg ismét más felekezetűek beismerhetik, hogy vannak tanodáink nekünk is jelesebbek, — hanem az egyház, mert szereti fiait, mert a

hit zsenge csemetéjének tekinti őket, félti a tévelytől; ezért ma sem helyeselheti, a nélkül azonban, hogy a protestáns iskolába való járatást, ha főleg a katolikus hittanban kellőleg képeztetik az ifju, föltétlenül kárhözváttná. Meg viszont saját tanodáit szívesen megnyitja bárminő felekezeti növendékeknek, s őket saját vallásukbani oktatásukban bizonyára nem gátolja. Sőt az ő vallási elveiket és érzelmeiket kinélelndi minden sérelem- vagy bántalomtól.

Miután tehát a törvény szabaddá nyilvánítá katolikus ifjaknak a protestáns iskolába való járhatást; a kath. egyház pedig azt elveinél fogva nem helyeselheti: emeljük s tökéletesítsük tanodáinkat, s oly karba helyezzük, hogy azokban minden tanulmányi szükségét az ifju fellelhesse. Fejlődjenek tanodáink fokozatosan s a haladó kor igényeinek megfelelőleg úgy, hogy azokba még másfelekezeti szülők is szívesen küldjék gyermekeiket, s küldendik bizonyára, főleg, ha kitűnőségek mellett tanodáinkban az erkölcs- és fegyelemre is kellő gond fordittatik. Ily jelessége mellett tanrendszerünknek csak a megromlott s elfajult hitközönyös szülők fogják elhagyni a katolikus tanodákat, csak a névszerint katolikusok. Igen, — ha akarjuk a katolikus szülőket visszatartóztatni a törvényadta engedély használatától, alkossunk jó tanodákat, javítsuk tanrendszerünket, és egész tantervezetünket alkossuk akként, hogy emeljük azokat s legyenek mintegy mintája a lehető jó tanodának, s a kath. szülők nem fogják protestáns tanodákba vinni gyermekeiket.

Nehéz és csak fokokonkint elérhető feladat ez, de ép azért nincs mulasztásra való időnk. — Tennünk kell azonnal, mit helyzetünkben tehetünk. — Igénytelen véleményünk szerint az egyháznak mindenekelőtt az

1848. 20. t. cz. értelmében kívánnia kell, hogy mi a kath. egyházé és kath. iskoláké, az elkülönözve s egész ép-ségben adassék át a kath. egyház- és hiveknek. Ez első teendő a nevelés terén. A főnebb említett s primás ő hgségének elnöklete alatt tartandó értekezlet egyik főtárgyát az iskolai alap- és tanrendszerről intézkedés tenné, s így mindazt, mi szükséges vagy hasznos, az értekezlet elhatározhatná. A tanrendszer reformjára nézve a kiindulási pontot és annak főbb vonalait elvileg legalább megállapíthatná. Mi által az egyház és kormány közt a tárgyalások könnyebben juthatnának eredményre!

A katolikus értekezletek egy feliratát kell intézni a cultusminiszterhez e végett, s ugyanekkor az ország hg-primásához is, melyben felkérendő, hogy mind a miniszteriumnál, mind ő Felségénél az említett czél mielőbbi eléréseért erélyesen közreműködni kegyeskedjék. — Az említett értekezletek a nevelés ügyét legalább általánosságban tárgyalván, a főbb kiindulási pontokat s a tanrendszer reformját legalább főbb vonásaiban megállapítván, könnyebb leend az iskolatügyben mind a kormánynak, mind az egyháznak az iskolatügy rendezése.

Igenis, ne busongjunk azon, hogy ma már megadatott a szabadság katolikus szülőknek gyermekeiket tetszésök szerint nemkatolikus tanodákban miveltetni; hanem iparkodjunk jól és minél czélszerűbben rendezni iskoláinkat; — ez az ut, melyen a törvényadta engedelemmel a kath. szülők nem fognak élni.

Egyébkint az eltörlött tilalomból is származhatik jó reánk nézve; mert az engedett szabadság ösztönül szolgálhat minden jó katolikusnak, iskolai rendszerünk tökéletesítésére tehetségéhez képest közreműködni. — Minket itt nem illet annak elemezése, vajjon jobb-e

valósággal a protestáns tanodai rendszer a katolikuskénál, vagy viszont a mienk a más felekezetükénél. Annyi kétségtelen, hogy mint a más felekezetükénél, úgy a katolikusoknál is sok teendő, sok tökéletesítendő van. Gondolkodjunk mi magunkról, s egyesített erővel javítsunk, haladjunk iskoláinkban. S ha mi tehetségünkben áll, megtettük, s iskoláink a kor igényeinek megfelelnek, Isten majd adand áldást, s a törvényengedte szabadság ártalmunkra nemcsak nem leend, de a mennyiben újabb ösztönül szolgál, még jótékonyná válhatik mireánk katolikusokra nézve. Deus ex malis bona eruere novit. — Ha még ehhez a kifejlendő buzgóbb katolikus szellem és kegyelet járul, úgy a viszonyosságtól nincs mit tartanunk. Az eddigi közönyösséget vallásos részvétnek kell felváltania. Az önegyházunk iránti benső kegyelet, a katolikus öntudat, ha egyszer növekednek, oly hatályossá leend, hogy ezen közérzelem és katolikus szellem a kath. szülőket vissza fogja tartani öniskolájoknak hire- s vallásos jellegének megsértésétől.

Az e célra tartandó kath. értekezletek, a katolikus érdekek egyesületei, lelkesülést fognak ébreszteni, köz-katolikus szellemet kifejteni. S itt e közös kath. egyesületi téren, melyet a püspökök geniusza vezérteni fog, itt ki fog annyira Isten malasztjának segélyével fejlődhetni a katolikus világ egységének felvillanyozó érzete, az önegyházunk iránti kegyelet és magasztosság: még pedig oly mérvben, hogy az illetén értekezletek és egyesületek köz-katolikus szellem és irányzata a közönyöst vissza fogja ijeszteni önnön egyházunknak becsméréstől, melyet a megsértett közkatolikus érzelem neheztelése követni fogna.

Mi bizunk, hogy az egyház megtalálандja a módot,

Istentől nyert hatalma- s hivatásánál fogva a közönyös- ségből hiveit igazi meggyőződésszülte hitbuzgalomra gerjeszteni, melynél fogva az állam és társadalom minden viszonyaiban megemlékezik majd a katolikus szülő és polgár, hogy ő Jézus dicső, nagy és egyedül igaz egyházának híve, s minden működését ez érzet fogja átlengni. — Mi nem értjük itt a tulbuzgalmat, mely türelmetlenséggé fajulhatna el; — nem, mi minden vallásfelekezettel békében és szeretetben akarunk élni. Hisz ők is honfitársaink s felebarátaink, s mi birjuk Isten ígését, hogy előbb-utóbb leend egy akol és egy pásztor. De a történelem is megtanít, hogy a leg- hatalmasabb, s századokat túlélt felekezetek ismét viszatértek az ősanjaszentegyház kebelébe. S azért mi csak az idő kérdésének tartjuk; de azt bizonyosnak hiszszük, hogy a ma létező felekezetek ismét egyesülni fognak az értők s megtérésökért ma is imádkozó anya- szentegyházzal, őket mi jure virtuali már magunkénak tartjuk, és in spe testvéreinknek. És azért kérjük a val- lásfelekezeteket, hogy a katolikus érdekek melletti erélyes buzgalmunkat ne tekintsék talán mintegy ő ellenök intézett irányzatnak; mert a catholicismusnak növekedő erélyes buzgalma siettetni fogja azon ohajtott napnak felderülését, melyen a megtérésökért ugyis imád- kozó anya, a kath. egyház ismét keblébe fogadandja a tőle századokon át elszakadt, de visszatérő fiait. Midőn tudniillik megint egy hitalapon fognak oltáraink emel- kedni s egy hitben fog egyesülni a nemzet, mint volt egy hitben öt századon át a mohácsi vésznapig.

Ezt ki kell többször jelentenünk, nehogy félreér- tessünk, mert békét és szeretetet hirdetünk mi. De nem a kárhozat békéjét, mely a közönyösség hidegségében erkölcsi halált hozhat egyesre ugy, mint a közönségre.

Ily engesztelékeny békés hangulat mellett a katolikus közérzelmet s buzgalmat olyképen fokozni ohajtjuk, hogy jöjjon bármi, mi jöni fog, a kifejlett közkatholikus érzület és szellem oly erős erkölcsi áramlattá növekedjék, mely előtt, ha nem, mint kellene Istenért, legalább a közérzület hatása tartóztassa vissza a katolikust önelvei és egyházának érdeke ellen véteni. Oda kell emelkedni — s csak mindenki közölünk tehetsége szerint a közanya és hit érdekeit előmozditsa — okszerűleg oda fog fokozódni a katolikus élet és buzgalom s a vallásos kegyelet szelleme, hogy a gyengék megerősödni, a tettkések cselekvésre buzdulni fognak. Értjük itt azon magas kath. lelkiületet, melynek elég a polgári s társadalmi lét bármi rétegein azt tudni hitsorsosáról, hogy az egyháza iránt kegyeletlen, vagy hogy az egyház elleneivel szövetségessé, hogy azt érdemetlennek tartsa bizalmára.

A közkatholikus érzelemnek oly hatásra kell növekednie, hogy a társadalom és állam terén lehetlenné váljék mindenkinek, a kath. többség ellenére valamely állást elfoglalhatni, melyben az egyház- s a kath. érdekeknek ártalmára működhethének. A kath. érzelem megsértése esetében nem egyházi felhívás, hanem kiki önhitbuzgalmától felhivatva megvonja bizalmi szavazatát az ilyentől: úgy hogy lehetlenné váljon a kath. többség ellenére valamely jogállásnak elnyerésére, melyen ő egyházának ártalmára lehetne. Mert el kell érkeznie az időnek, melyben a katolikus értelmiség belássa, hogy nem lehet igazán jó polgár az, ki nem vallásos; ki Isten iránt közönyös, az nem méltó az istenfélők bizalmára.

Midőn e sorokat írjuk, az egyház nagy történeti csarnokának csodaszerű képletei lengnek lelki szemeink előtt, s ezen varázstünelmekből fakad keblünkben azon

erős hit és remény, hogy meg fogja Isten adni hiveinek a buzgalom malasztját, s ebben a legerősebb erkölcsi bástyát emelni szent hitünk, s a kath. erkölcsiség védelmére; s így csak törekedjünk, Istenbe vetett bizalommal elérhetjük előbb, mint vélnők, a vallásosság s a kath. erkölcsök oly emelkedését, mely szerint nem fog semminemű polgári kitüntetésre vagy állásra számíthatni az, ki a katolikus közérzelem ellen vétne, s kath. szavazat- s bizalomra nem fog számíthatni az, ki megfeledkezett katolikus kötelméről. S ez nem valamely egyházi vagy hierarchikus izgatottság, hanem a meleg vallásos érzet áramlata leend, mely mennyből ered és itt alant az ájtatos kegyeletben nyilvánul.

Nem, — nem kétkedhetünk mi ennek előbb-utóbbi bekövetkezéséről, kik megemlékezünk azon csodaszerű ihletettségről, mely századokon át a kereszteshadakban száz meg százezreket buzditott a kereszt megdicsőítésére tengereken túl vagyonukat s vérüket feláldozni; nem hagy kétkednünk azon szent buzgalom, mely az egész kereszténységet a legnagyobb áldozatkészségre századokon át lelkesítette. Oh az isteni gondviselés ma is örökös egyháza hiveinek üdve fölött, s földérendi előbb-utóbb azon napot, melyben a hitbuzgalom szent tüze a hívők kebléből épen akkor fog lánggra lobbanni a hitelenség megtörésére, midőn ez diadalához legközelebb lenni véli magát. — Ezt mi hiszszük s velünk minden jó katolikusnak hinnie kell, mert az, ki önerejéből feltámadt s megtörte a bűn és halál bilincseit, Isten fia biztosította erről szentegyházát és hiveit, midőn így bátorítá tanítványait: „Confidite, ego vici mundum.“ (Bizzatok, én meggyőztem a világot!)

„Ne tilalmazzatok a kisdedeket hozzám jöni, mert ilyeneké a mennyek országa.“ Így szólt Üdvözítőnk az

apostolok személyében egyházának. S ez időtől az egyház a gyermekek vallási nevelését és oktatását minden időben főgondjai közé számította. A népiskolák a kath. egyház termékeny kertje, melyekben reményvirágati ápolja, hogy egykor üdvös gyümölcsöket teremjenek. A népnevelés az, mi alapját képezi a katholicismus műveltségének. A vallásosság első fogékony földje a gyermek szive. Ebbe kell a hit gyökereiről fakadó vallásos érzelmet plántálni. Ez igényli az egyház főfigyelmét. S ma inkább szükséges ez, mint előbb, mert a hitelenség titkos irányzata épen a népnevelést tűzte ki hatalmas és vésteljes cselekvősége céljául.

Mig eddig a társadalmat válságos időkben a végclerkölcstelenedéstől csak a népnek vallásossága menté meg, nem sikerült egyszerre megsemmisíteni a népnek a hit s egyház erkölcs iránti kegyeletét. Habár a szenvedélyesség áradata el is ragadta nem egyszer az elcsábított népet merényletében Isten és emberi törvények elleni cselekvényekre; de mint a folyam medrébe, úgy ismét visszatért ő templomaiba. — Istennek hála! — ki megőrizte eddig a népnek nagybani megrontását; különben az államokat és társadalmat szörnyü dulás érendette volna.

Mig a népek milliói hivek az Úr oltárához, mig félik az Istent, mig templomaink a keresztény katolikusok milliónak hit- s erénytanodái lesznek, mig a kisdetek a vallásos nevelésben részesülnek, oh addig nem félhetni a társadalom végelpusztulásától. —

Jézus az apostolok által a világ végezetéig ajánlotta az ő egyházának anyai gondjaiba az ártatlan gyermekeket, a katolikus nagy család reményeit. Ezeket Isten bizta az Úr szolgáira; ez az egyház püspökeinek örökségül jutott jog, mely elvitázhatlan tőle; ehhez az

adott jogot, ezt az tette kötelességévé, kinek adatott minden hatalom a mennyben és földön. Ez az, miből magát az egyház kizárni nem engedheti; s nincs földi hatalom, mely a nép vallásos nevelésétől az Úr szolgálait eltilthassa. Megkísértette ezt a hitehagyott Julián római császár is, bezáratta a katolikusok tanodáit, eltiltotta szigorú büntetés alatt a keresztény gyermekek kiképzését; de az egyház meg nem szünt a keresztény hitben oktatni őket. Igen, az anyag s a falak felett uraloghat a hatalom és erőszak, de kisdedeinknek, de a hívők millióinak, a népnek szívét magunktól elragadni nem engedjük. Tüze vehetik, mint egykor Diocletian pogány császár kátéinkat; de azért azok nélkül is megtanítjuk őket, hogy nincs más név, melyben üdvöt remélhetni, mint Jézus neve. Erre Isten, a mindenható jogosította fel az ő hiveinek pásztorait. Ezt tehát tőlünk nincs hatalom, mely megtagadhassa. S mi nem fogunk ezért vitatkozni senkivel, hanem egyszerűen azt válaszoljuk: Isten, a mindenható hagyta nekünk érdemetlen szolgálinak meg, hogy oktassunk, szentséges példájával pedig buzdított a kisdedeknek és a népnek hitbeni oktatására, miként ő maga a jószívű néppel legtöbbet foglalkozott.

A népnevelésrei befolyás tehát elsajátíthatatlan joga a katolikus egyháznak, mint mulaszthatatlan kötelessége is: s azért e téren a vallásos befolyást mindenkép biztosítani kell az egyháznak.

A társadalom és állam jóllétével elválhatlan kapcsolatban van a népnevelés; míg itt a vallás képezi az alapot, addig nem félhetni a társadalom feldulásától. A felkelések vagy forradalmak sok rosszat okozhatnak ugyan időnkint; de míg a nép vallásos, addig a nagy társadalmi feloszlás még sem fog bekövetkezni. Hazánkban a népiskolákra az egyháznak való befolyása általánosan jótékony

volt, és az egyházi tanárok hivatásuknak megfelelni törekedtek, noha egyesek közülök kevésbbé képeseknek találtathattak.

Sok tennivaló van, mondatik napjainkban, a népnevelés terén; mi éppen azoktól félünk, kik igen sokat vélnék teendőnek a nép iskoláiban. — Van módosítandó, van javítandó; de csak többet ne akarjunk, mint mennyi üdvös és elérhető. — Mert a népnek az ő rendelkezésének megfelelő tudomány ugyan szükséges, de több már kártékonyná válhatik. A nép jellemét nem vetkőzheti le: az ő hivatása nem a tudományos kiképzés; hanem a munkásság, még pedig oly munkásság, melylyel a könyvekkeli foglalkozás nem igen fér egybe.

Es éppen a népnevelés körül találkozunk téveszmékkel. De ezekkel bátran meg kell küzdeni, s az igazságot felderíteni.

A népnevelésnek mindenkor főfeladata a vallási oktatás volt, és maradnia kell. Ha semmit nem tanulna meg a nép iskoláinkban, mint a jót tenni, és kerülni a rosszat, hacsak isteni félelmet tanulna: már ez maga elég a népet az engedelmesség korlátai között tartani. De azért mi is ohajtjuk, hogy a népiskolák is haladjanak a korrallal, de mindez a vallásos oktatás alapján.

Keserű szemrehányásokkal szokták illetni a hitetlenek s a magukat felvilágosodottnak nevezni szokott közszellem bajnokai a katolikus egyházat, mintha ez a népnevelést elhanyagolva, akaratosan sötétségben tartaná a népet, még pedig önértékéből. S vannak igen sokan, kik első teendőnek vélik, a népiskolákat kiszabadítani a katolikus papság felügyelete alól. S mi mégis tehát főbüne ezen papságnak? Hogy sokat oktatja őket a katekizmus, és bibliára, más szóval, hogy Isten és az emberi törvények iránt engedelmességre ta-

nítja; hogy a papok a népet a bünt kerülni s jót cselekedni tanították. Ez főbűnük, ez főhibájok.

A felvilágosodást behozni a népnevelésbe, ez tehát feladata korunknak? De mit értenek ezen? A népből bölcsészeket képezni? Ezt nem, hanem oly népet kívánának, mely ne bibliát s ne kátét, hanem más egyebet tanulna inkább. Előttünk van a multnak rémképe, nem azért megírva, hogy mi is a népet s vele nemzeti létünket veszélybe döntsük; de hogy okulva azokon, a népnevelést a vallásra alapítsuk.

Tagadhatlan, hogy még sok teendő van a népnevelés terén; de ha irányt tévesztünk, ugy minden haladás visszaesett. Itt igazán jobb semmit nem tenni, mint rosszul s fonákul tenni. A népet az o nívótól képest kell nevelni. Ezentúl terjeszteni akarni kiképzését, tövös nem lehet. Tudja a nép azt, mit tudnia kell, s ha ezt megtanulta, ugy többet követelni sem nem czélszerű, sem nem elérhető. Csak azt ohajtjuk mindenek fölött, hogy avatatlan kezekkel ne illesse senki a népnevelés ügyét, mert a társadalmon és a népen magán boszulja meg magát minden tévedés és ferde irány.

Mi megszoktuk hallani a nép tudatlansága feletti panaszokat; bizonyos értelemben elismerjük a nép iskoláinak hiányait. De az ellen, mintha ezt a katolikus papság mulasztása vagy hibája okozta volna, — nem mi, hanem a népnevelés története tünnepélyesen tiltakozik. Ki mentette meg a tudományokat a keresztény világnak, ha nem a papság? Ki alapította a népiskolákat az egész keresztény világban, ha nem a papság? Nem a világi elem, noha áldozatkészségben ők is, főképen hazánkban kitüntek, s a nép hajdani földesurainak igen sokkal tartozik. A nevelés körül azonban, és főképen a népnevelés körül legtöbbet munkálkodott, fáradozott a papság.

A püspökök s egyházi kormány lelkesmeretes buzgalommal ápolják a népnevelést. Folytonos éberséggel követték azt. A megyei látogatásoknak egyik főtárgyai voltak a népiskolák.

Csak tudatlan állíthatja azt, hogy a katolikus papság oka az elhanyagolt népnevelésnek. Ezt azon felvilágosodottak állítják, kik a népet papjában az ol-tártól elszakítani szeretnék, hogy a vélemények hullámzatainak áldozatul essék; s hogy igy a z elvallástalanult tömeget felizgatott szenvedélyességének árlatán önérdekök vagy párti czélokra felhasználhassák.

Igaz, sok a teendő még a népnevelés körül, főként mi a gyermekeknek az iskolába járatását illeti. A nép gyermekeit nem küldi iskolába. Minek ugyan erkölcsi okai is vannak, de mit többnyire anyagi akadályok okoznak. Sok helyütt sem kellő iskola, sem kellőleg kiképezett tanító nincs. Igen, de ezen hiányok többé-kevésbbé más népeknél, más vallásfelekezeteknél is léteznek, s egyszerre pótolni nem lehet. Az egyház szívesen üdvözl minden jóakaratu, a népnevelés előmozdítására irányzott igyekezetet. S mihelyt a 20. t. cz. értelmében a katolikusoknak jogviszonya jelezve leend a kormány irányában, alkalmat és tért fog nyitni a szülőknek s a keresztény miveltség barátinak a népnevelés emelésére. De előbb jelezni kell a jogállást; előbb biztos és összhangzó intézkedéseket nem tehetni.

Hogy majd a nevelésre a társulati működések, melyek szerintünk a katolikus érdekegyesületnek egyik főosztályát képezendhetik, jótékonyan hathatnak, mi is reméljük, és e pontnál a cultusminiszter úr nézeteivel, úgy hiszszük, az egyház is találkozhatik.

De ezen a népnevelésre vonatkozó egyleti törekvések csak saját körükben leendnek üdvösek. Az iskolák alapi-

tása, javítása, a népnek buzdítására czélzó intézkedések, a népiskola szükségleteinek fedezése: ezek ésehhez hasonlók lehetnek az egyletek teendői. De magában a nevelésnek kezelésében annak irányára ezen változó elemek esetleges többségéből kifolyó áramlatok nem folyhatnak be. A nevelést megállapított rendszer- és hatóságnak kell vezetni. Ezen hatóság ezentúl is vegyes leend, mint eddig volt. Csak hogy a katholicismus érdeke s a nép érdeke szükséglik az egyház közvetlen befolyását és felügyeletét a népiskolákra.

Az új alkotmányosság még szükségesebbé tette a népnevelésre fordítandó gondoskodást. A nép jogot nyert, még pedig oly nagy horderejű jogot, melyet a jótékony nevelés és kiképeztetés által hasznosíthat ön és a közjólétre. Meg kell értetni vele nemcsak jogát, de azt is, hogy ezen jog lelkesmeretes használata szintén keresztény kötelesség, melynek mikénti gyakorlataért Isten előtt felelős. Napjainkban, midőn a pártoskodási szenvedély mindent felhasznál céljainak kivitelére, az egyháznak, az igazság hirnökeinek, az Úr szolgáinak új alkalom és tér kínálkozik üdvös befolyásra, — nem a politikai izgatottság tere, — nem, nem ezt hagyjuk mi másokra — hanem a keresztény szabadság magasztos eszméjének tere.

Ma közelebb áll a nép a szolgaság veszélyéhez mint előbb, értjük a tévely és csábítás bilincseiben való szolgaságát.

Nem új dolog; — minden időben a nép jóhiszeműségével éltek vissza szennyes érdekeikre a csábítók, kik a szabadság, a tehermentesség, a vagyonszereshetés reménye által izgattatták fel a jóra ugy mint a rosra hajlékony tömeget; csakhogy az ember hajlandó levén ifjuságától a rosra, a tömeg is erre inkább felhasználható. Elég itt a régi történelemből azon mozgalmakra

emlékezni, melyeket a római köztársaságban a többször megkísérlett újabb birtokelosztás okozott. — l. Tacit. Hist.

A nép jogát párti czélokra kizsákmányolni, a népet párti érdekek egyedáruságának jármába kényszeríteni: ez minden időben és alkotmányos módozatokban megkísértetett. Vajjon megbirhatja-e ezt romlás veszélye nélkül hazánk, hol annyi különbség a párti törekvés közt; annyi különböző vallás és nemzetiség, mennyi alig egy más alkotmányos nemzetnél? — Itt tehát, hol a félrevezetésre, hol a párti czélok érdekébeni felhasználására a jámbor, de értetlen nép jogának igen sok inger mutatkozik; igen, — hazánkban kétszeres veszély fenyegeti a nép szellemi szabadságát. És azért kétszeresen ohajtható, a népet a bűn és párti bilincsek cselei ellen oltalmazni, — s oda hatni, hogy jogait, szabadságát megtartsa, hogy párti eszközzé ne alacsonyuljon. A cultusminister bizonyára mint az új alkotmányosság egyik főtényezője, erre volt figyelemmel, midőn a népnevelés-ügyet melegen felkarolta s arra a nemzet közrészvétét felhívta.

Az egyház, mely minden kormányrendszerben teljesíti magasztos hivatását, a törvényes alkotmányosságot elfogadja, s az ellen hatályos befolyását, mint főnebb megirtuk, nem fogja érvényesíteni; sőt most már az feladata, hogy az új alkotmány megszilárduljon, s az állam és társadalom szirtein az új alkotmány és az állam hajója meg ne törjék.

Kivánatos azért az egyháznak jótékony közbejöttje; mert sehol rosztat nem, csak jót eredményezhet vallásos befolyása. Hiszen a legveszélyesebb helyzetben is biztos kalauz az egyház, midőn Istenre emlékeztet, és ez emlékeztetésben már kijellette a czélt, ki az irányt, mely egyeseket úgy, mint a társadalmat megmenthesse!

Mi tehát a népnevelés körében az egyház teendője? Mig a nép egyrésztől tanodáiban az új kormányrendszert fogékonyságához alkalmazott oktatásban megtanulja; azalatt az egyház megtanítja a népet, hogy Isten előtt felelős azon jognak gyakorlataért, melylyel az új alkotmány őt felruházta; megismerteti vele azon tulajdonokat, mik kívántatnak azokban, kiket ő képviselőül választani hivatva van. S hogy mennyi rossz háramlik a népre s az egész hazára, ha a nép elcsábítván, olyanok jutnának szavazata által akár a község, akár az országgyűlés házaiba, kik arra nem képesek. Meg kell tanítani őt, mennyire bűnös azon keresztény, ki megfélelkezve emberi méltóságáról, jogát anyagi haszonért bármiképen áruba bocsájtja. Emlékeztetnie kell az egyháznak, mennyi bűnre ad épen az alkalmat, ha magát a nép eszközül felhasználtatva engedi át párti czélokra. Az egyház megtanítja a népet, hogy jó törvényeket csak jók, istenfélők s értelmesek hozhatnak. És ki Istenéről megfélelkezik, arra a nép jólétének eszközését nem bízhatja.

Az egyház nem fog iskoláiban párti zászlót emelni, sem diplomáit politikai izgatottság gyűlhelyévé tenni. Nem, ez nem feladata Jézus egyházának. De iskoláiban úgy, mint diplomáiban Istentől nyert hatalommal, küldetéséhez hiven, inti és oktatja a népet, hogy ha minden még hiában kiejtett szóért is felelősek vagyunk Isten előtt, mennyivel nagyobb felelősséggel tartozunk Istennek a lelkiismeretlenül gyakorlott alkotmányos jogért, melytől millió felebarátunk jó- vagy rosszléte függ. Miként fogunk egykor megfelelni Istennek, ha szép jogainkat haszonlesésből áruba bocsájtjuk. Midőn az evangéliomból tudjuk, hogy az első parancshoz hasonló a második: szeresd felebarátodat, mint

tenmagadat; a mit ohajtunk, hogy az emberek cselekedjenek nekünk, mi is azt cselekedjük másoknak. Szóval, a legjobb és nemesb alkotmányos tisztét teljesíti az egyház a népnevelés terén, midőn a népet az Ur nevében jogainak gyakorlatára tanítja. Ha ily szellemben felébresztjük a nép szívében a szabadság s alkotmányosság erkölcsös érzetét; ha a népet önbecsülésre oktadjuk, s a jog s szabadság eszméjének méltóságát keresztény értelemben felfogni megtanítottuk: oh akkor az új alkotmányosságot sok, igen sok veszélytől megmentettük, s a keresztény szabadságnak, a keresztény alkotmányosságnak nemes és a legüdvösebb hazafiúi szolgálatot tettük.

Az új alkotmányosság még más szempontból is igen igényli a népnevelésnek a jelen viszonyokhoz alkalmazott kifejlesztését. Ma a viszonyosság elveinél fogva, s a mint az újabb kor jogi áramlatából láthatni, a pénzügyletnek szabadabb tér nyílik; az uzsoratorvények eltörlése hihetőleg nálunk is bekövetkezni fog, mert ez természetes következménye a mai penzarisocratia mindinkább túlnyomóságának. És így a népet nagyobb veszély fenyegeti, és méltán félhetni, hogy szorult helyzetében, vagy pillanatnyi pénzzavarában a mindinkább bátrabban működő uzsorások zsarolásainak áldozatul esik. A népnevelésnek tehát oda is kell hatnia, hogy megtanulja még gyermekkorában a gazdálkodás szükségét. Figyelmeztessék az uzsora veszélyeire s mindazon szomorú eredményekre, melyek a keresztényekre elnyomólag hatnak: s így e részben is az egyháznak üdvös hatása és szép hivatása, megtanítani a népet idejekorán a munkásság és időnek becsére, s ezt a keresztény szellemben úgy értetni meg vele, hogy megtanulja, miképen nemcsak földi jóllétét eszközli, de Isten előtt is kedvességet nyer munkássága- és óvakodó

gazdálkodásával, s mennyire lealázó, midőn a keresztény világ zsidó uzsorások szolgaságába esik.

A mai felvilágosodás- és korszerű civilisationak szennyfoltja az ujabbnemű rabszolgaság. És ez az üzér- és tőzsérkedés uralma a népek felett. — Kárhozatot mondott korunk a hűbérrendszer minden ágazatára, mint a természet, jog és emberi méltóság sérelmes lealacsonyítása ellen. De az uzsorásnak jogot adott jóhiszemű keresztény hitelezőjének nemcsak minden javára, hanem még személyére is. Jogot adott őt megfosztani szabadságától, s az uzsorás szivtelenségének önkényére bizta, hogy elvonhassa tetszésére családjától, a férjet nejétől, az atyát gyermekeitől, — a szivtelen uzsorásnak jogában állván a szerencsétlent mint valamely gonosztévőt elzáratni. S mi még szomorubb, az, hogy a törvény még különbséget sem tesz a jó és rosszlelkű hitelező közt.

Ez uj nemétől a rabszolgaságnak, az állam megrendítése nélkül, ismét csak a keresztény egyház van hivatva felszabadítani a keresztény emberiséget, mely nem izgat, hanem a keresztény szeretetre utalva fennen hirdeti a világnak, hogy a rabszolgaság ez uj nemére kárhozatot mond a Jézus evangéliomának szelid s magasztos szelleme. És mint egykor megtörte erkölcsi befolyásának hatásával a pogány rabszolgaságot, ugy előbb-utóbb megszabadítandja a világot ez ujabb nemétől a rabszolgaságnak!

Az egyház szerető anya, s azért hiveinek minden viszonyaiban lelki, — s mennyiben ez hivatásával nem ellenkezik — még földi javainak előmozdításában is, ha bár közvetve, szívesen munkálkodik.

Az általunk tervezett katolikus érdekek egyesületei a társadalmi s családi körben igen hasznosan mű-

ködhetnek e czélra. Ezen egyletek feladata, nemcsak alkalmas népkönyvek kiadása- s a nép közti kiosztással hatni, de személyes és szóbeli érintkezésében a népet minden kínálkozó alkalommal az uzsora veszélyeire s a munkás szorgalom s czélszerű gazdálkodás jótékony eredményeire figyelmeztetni.

Valóban áldásdus az egyház tana még az üzérkedés terén is, midőn a keresztény erkölcs szabályaival az uzsorát meg nem egyeztethetőnek tünteti ki, s az uzsorát bűnnek mondja. S minél kedvezőbbekké leendnek a polgári törvények az uzsorára nézve, annál inkább fogja hangsúlyozni az egyház az uzsora bűnösségét, hogy saját hiveit visszatartóztassa az uzsorától, mint mely Jézus szellemével, a keresztény felebaráti szeretet sugalma- s érzetével meg nem egyeztethető. Igen, az isteni törvények hatásának kell pótolni az emberi törvények gyarlóságát, s megmenteni sülyedéstől az egyént, a családot és a társadalmat. Mindennek első elemeit azoknak nevelése képezi, kikről monda Üdvöztőnk: hagyjátok a kisdedeket hozzám jőni, mert ilyeneké az Isten országa; azaz isteni Megváltónk földi jók reményeivel nem édesgette országába a világot. Sőt épen ellenkezőleg szólt: Ha valaki én hozzám jő — monda Jézus tanítványainak — de nem kész megválni atyjától és anyjától, feleségétől és gyermekeitől, sőt még önnön életétől is, az nem lehet az én tanítványom (Lukács 14, 26.). Senki nem méltó tehát Jézusra, ki nálánál e földön valamit jobban szeret. És azért Jézus igaz hive, az egyházhoz, mint az ő jegyeséhez, mint az általa alapított Isten országához, az evangéliomhoz, mint általa nyilvánított üdvöztő isteni igazsághoz benső meggyőződésből ragaszkodik. S minden földi nyeresemény reménye nélkül a hitnek gyökeréről fakad keblében a hit s egyház iránti

érdekeltség. S csakis az ilyen érdekelttség kedves Isten előtt, s méltó egy igaz hívőre. A kereszténység első zsengéje a jeruzsálemi hivek egyesülésében tünt fel. Ez egyház az eredeti ősegyház, melyről az apostolok cselekedeteinek könyve adja rövid, de sokat tartalmazó történeti vázlatát. — Miként nyilvánult az első keresztényi buzgalom s érdekelttség? (Ap. cselek. 4, 32 — 35). „A hivek sokaságának pedig egy szívök, egy lelkök vala, mivel mindazok, kik mezőket vagy házakat birnak vala, eladván, eléhozák azok árát és az apostolok lábaihoz tevék.“ Ime ez a magasztos és első keresztény érdekelttség épületes példánya, mely nem feltételez hasznot vagy érdeket, sőt a legnagyobb áldozat- s önmegtágadásban tünteti ki az egyház és Isten iránti érdekeltséget! Az ugyan alapított egyház hivei hitrokonok iránti érdekeltsegüket dús adományozásokkal tanusították, melyeknek elvitelére sz. Pál apostolt kérték fel a hivek. S az első századokon s a későbbiekben is átvillan ez önzetlen katólikus érdekelttség, nagyszerű jelvényekben az Isten és az ő egyháza s a hivek iránti áldozat-készségben. Nem volt ismeretes, Istennek hála, az egyházi vallásosság szent hajdanában más érdekeltség, mint a szent hit és egyház iránti önzetlen buzgalom. De azt, hogy a katólikus érdekeltséget a jámbor keresztények egy vagy más földi előnytől feltételezték volna, az ősegyház életének erénycsarnokában fel nem mutathatni. Az egyház a hivek buzgalmát méltányolva, majd egy, majd más modorban tanusította hivei iránti szeretetét, és szívesen nyitott tért buzgólkodásuknak; de csak az egyház isteni szerkezetének sérelme nélkül. A szentély mindenkor az Úr felkentjeit illeté, s a világi hivek nem törekedtek azon be.

Szomorú és vizsás állapot az, ha a katólikus ér-

dekeltséget csak bizonyos jogoktól kellene feltételezni. Ez nem Jézus szelleme, nem az igaz katolikus jellege; ez haszonkereset volna, s bizonyos neme a vásárlásnak, mely lealacsonyítaná a katolikus hitbuzgalmat, s alapja már nem Jézus, hanem áruskodás lenne!

Mi ellene mondunk ilyenén érdekeltségnek. Ez lealacsonyítaná a katolikus jellemet, s önmagát keresné, nem Isten egyháza javát és dicsőségét. Ez szenny, homály lenne a magyar kath. egyház nemesb érzésti világi katolikusain. Ily áron a közönyösek érdekeltségét nem fogadhatjuk el!

Mily egészen más alakban tűnik fel az említett apostoli hívőknek buzgalma és érdekeltsége! Erre kell minden jámbor katolikusnak emlékezni, ezen szent buzgalom által ébresztetni. Ily magasztos önzetlen indok illeti még ma is az igaz hívőket, kik tudnillik a jeruzsálemi hivek példájára, egyek Isten dicsőítésében s az ő szentegyházának tiszteletében.

Jegyzet. 1) Olvasóink felfogják helyzetünket, s így nézteinket csak egyéni kifolyásnak tekinthetik; mert az irányadás nem egyeseket, hanem az összes magyar katolikus egyházat illeti: s ezért mi igénytelen véleményeinket mindenkor alárendeljük azok bölcs ítéllete alá, kiket Isten rendelt főpásztoroknak, s a Szentlélektől hivattak a hivek üdve fölött örködni.

Sajnosan tapasztalhatni, hogy sok jó katolikus van, ki ohajtja a hit és egyház javát; de ezen ohajtáson túl cselekvőleg nem tesz semmit; egészen a püspökök és a papság vállaira engedvén nehezedni a cselekvés terhét. Ez nem elégséges; mert a hit minden igaz katolikus sziv kincse, az egyház mindnyájunk közös anyja, és így minden egyesnek vallásos tiszte, a hit s egyház érdekében cselekvőleg működni, s mint hű fiunak az anyaszentegyház védelmére kelni: öntudatában annak, hogy midőn ezt teszi, Istent dicsőíti, önlelkének pedig üdvét munkálja, s a haza belső jóllétének alapját erősíti; mely vallásosság nélkül soha még eddig meg nem szilárdult, sem megszilárdulhatni nem fog.

2) Ezen, már állandósítandó tanácskozmányokra nézve a vezérelvnek meg kell vagy az említett, primás elnöklete alatt tartandó tanácskozmányban állapíttatni, vagy pedig a püspökar magán értekezletében. — Röviden csak azt jegyezzük meg, hogy szerintünk e megállapításnál is a katolikus egyház szervezete történeti jogkifejlésének kell irányadónak lenni.

3) L. Grat. C. 3. qu. 9. és Can. 2. de Sent. et repud. in Clem.

IX.

Korunk büszke egy nagy vívmányára, a sajtószabadságra. A hitetlenek azt vélték, hogy mihelyt a sajtó korlátai eltűnnek, s a katolicismus ellenei megfuják szellemi tárogatójokat, s az ujszövetségi Sionnak, mint egykor Jerikónak várfalai összeomolnak. De bár ez időtől az ostromlók csaknem özönné növekedtek, Istennek hála, áll a kőszirtre épült egyház. A sajtószabadság hősei még ma is gyanusítgatják a katolikus egyházat, mintha titkosan fondorkodnék ellene, s azt ismét a censura bilincseibe szorítani ohajtaná. Ez ráfogás és tévedés; és azért ki kell mondanunk, hogy az egyház a törvényes sajtószabadságot elfogadja, s csak a korlátlan szabadságot kárhoztatja. Ünnepelesen nyilvánítanunk kell, hogy mi a censura bilincseit vissza nem kívánjuk; melyek, legalább az utóbbi időkben, csak a jókat szorongatták, a rossz szellem szüleményei iránt engedékenyek, ruganyosak voltak; mert e téren is ügyesebbeknek tapasztaltuk a sötétség fiaita világosság fiainál. Az egyház, mely legelőször hirdette az emberiségnek a magasztos keresztény szabadság eszméjét és nevét, megbirja minden téren a jól értett szabadságot. És soha, még a neki talán kedvező önkényszerű kormányzat árán sem áldozza fel az alkotmányos szabadságot.

Igen szükségesnek véljük ezt tisztán, utógondolat nélkül nyilvánítani, mert épen e szempontból gyanusítatunk oly igen méltánytalanul: mintha a katolikus egyház hiveit, jelesen a népet, a vakhit sötéttségében a vallás járszalagjára fűzve, önző érdekeinek zsákmányolná ki. — Méltatlan gyanusítás, — alaptalan ráfogás; — hisz a megtestesült örök ige maga a világosság, melyet a gonosz szellem sötétsége be nem fogadhatott, s a papok hivatvák e világosság szövénkeivel minden nemzeteket a világ végezetéig megvilágosítani. „Kezdetben vala az ige, — így ír sz. János, evangéliomának első fejezetében, — s Isten vala az ige; ő benne vala az élet, és az élet vala az emberek világossága, de a sötétség azt föl nem fogta.“

Azonban, fájdalom, a szabad sajtó mezején buján tenyésző növényként tűnnek fel a vallást és ebből születendő erényességet előlő, az állam és társadalom alapjai ellen működő irodalmi termények. S az igaz világosság helyett a tévely bolygó fényével sokakat a tévely és hitetlenség veszélyébe ejtenek. — Igen, a roszra csábító sajtó e téren nagy mérvben üzi a kereszténység, s kiválszólag a katholicismus elleni megtámadását, ma inkább, mint egyébkor.

Tétlenül eddig sem nézték ezt a jók; nem, főleg a hivei üdve felett örökdő katolikus egyház: de ma a növekedő lelki veszélyeknek megfelelő arányban kell növekedni nemcsak az egyház, de minden egyes igaz katolikus buzgalmának.

A kormányra, a sajtó korlátlanságának megfékezése végett mi ma nem igen támaszkodhatunk, mivel ugy látszik, nemcsak nálunk, de máshol is, mintha az állam kormánya- vagy jogának egész öntudatával, vagy legalább a megkívántató bátorság- és erélyesség-

gel nem bírna; sikerült a dúló elemek képviselőinek megfélemlíteni, s megsibbasztani a hatalom érzetét, értjük a törvényes, alkotmányos hatalom érzetét a kormányokban; szomorú ugyan ez az államra s magára a társadalomra, s még szomorítóbb válságos helyzetünkben a magyar nemzetre. De mi mégis így látjuk a sajtó ügyét, és azért igen tévednénk, ha a kormányban bizakodva, tevékenységünkben ernyednénk.

Mi már a teendő? Igen, igen sok volna e téren teendő; mert a szabadságali visszaélésre, még pedig büntelen visszaélésre épen az irodalom nyújt nemcsak alkalmat, de a haszon és hirnév ösztöne még kecsegtet is arra. Mintha a sátán az irodalom szellemi biralmát szemelte volna ki a hit és erkölcs megkisértésére, oly pusztítólag dul a sajtó terményeiben a társadalmat fönntartó alapelemek ellen.

Elszomorodunk, meggondolva, hogy a találmányok egyik legszebbikével, melynek az igaz felvilágosodás és az üdvözítő igazság közegének kellene lenni, épen az álfelvilágosodás- és bűnnek tárogatójává lett.

Fejtsünk ki azért főleg e téren minden lehető buzgalmat, hogy a hit és a katolikus egyház elleni áramlatnak gátot vethessünk. Ez egyik fő, de közös fő teendője az egyháznak és hiveinek.

Hasson az egyház a népiskolában már jó korán, de ildomosan, az ártatlan szivekre, s a rossz könyvektől megóvására; emlékeztesse a hiveket, mennyi lélekveszedelmet szültek már a rossz elvű s irányu művek. A katolikus érdekegyletnek mindegyike és minden tagja érvényesítse befolyását a rossz szellemű iratok ellen, s a jobb könyvek terjesztésére. Dicséretes, ha a szülők vagy nevelők jókor megismertetik a mérges növényeket gyermekeik- s növendékeikkel. De a lélek több a testnél; s így

annál szükségesebb a lelki életet előlő méregre, az erkölcstelen s vallástalan könyvekre figyelmeztetni, s attól megóvni.

Nagyon elterjedt a roszt már az irodalomban, és azért csak nagy buzgalomtól várhatni eredményt.

Értekezletünk határvonalai nem engedik elmondani itt mindazt, mit ohajtanánk. Csak annyit jegyzünk meg, hogy tanulnunk kell buzgalmat, tevékenységet elleneinktől.

Használjuk fel mi is a hit s egyházunk szent érdekében a sajtószabadságot.

A katolikus érdekeltségnek szép és üdvös tér nyílik az irodalomban. Ha a hit s katolikus buzgalom áthatja majd a társadalom minden rétegeit, az ifju dicsőségének fogja tartani, ha első elmeszüleményével az erény és az igaz szabadság-, s jól értett hazafiuságnak szolgál. Az olvasó közönség meg fogja különböztetni a jót a rosztól, s a kelendőség-, a jó hir, — és a jók által font érdemborostyán ösztönzendi majd iróinkat a jobb-irányu dolgozatokra. Sok, igen sok lenne még e részben ohajtandó, de jelen feladatunkhoz képest most inkább a napisajtó antikatholikus működése igényli figyelmünket.

Legtöbb és leggyakoriabb, de legelterjedtebb megtámadásokat tapasztal általában a kath. egyház, s fájdalom! a magyar kath. egyház is, a mindinkább szaporodó hirlapokban. S különös, hogy bár az igen nagy többség nem osztja azon egyházellenes lapok irányát, mégis azok főn nem állhatnának, ha a különben jó ügy barátai által nem segélyeztetnének.

Ezt tudjuk mi, tudják elleneink. És a jók még sem vonják meg a rosztírányzatu lapoktól részvétöket. Ez

igy nem maradhat; jobbra fordulásnak kell bekövetkeznie, s a jó irányzatnak felülemelkednie; különben a szellemi dulás elemeinek áramlata rémitón fog hatni. Ma ott állnak a népek, hogy nem az államnak, nem a kormánynak, hanem a társadalomnak kell az államot megmenteni, a kormány ernyedtségét, a hatalom elaléltságát, a vallásos érzetnek helyettesíteni a sajtó terén is.

Mindenesetre legelső teendő, a katolikus érzetet és érdekeltséget erre figyelmessé tenni, s megértetni minden jó katolikussal, hogy a jónak sérelme, a rossznak pártolása; hogy saját hit és egyháza elleni törekvésre közreműködik az, ki az egyház elleneinek közgeit gyámolítja. Ki az egyház elleni lapokat saját értékével táplálja, az maga nyújt erőt és fegyvert egyházunk ellen, és hallgatagon szövetkezik ellenségeivel. Mentségtül sok érv hozatik ugyan fel: de mindaz, mi felhozható, nem igazolhatja azt, hogy a jók vagyonából épüljenek az egyház megrontására irányzott ostromművek.

A felébredendő katolikus közszellem és érdekeltség foghat csak ezen a bajon segíteni, s feléleszteni előbb vagy utóbb azon igazi vallásos ihletettséget, mely az efezusi megtértek buzgalmában nyilvánult.

Szent Pál Efezusban hirdette Jézust, s a pogányok hamis istenei ellen szónokolt: s mi történik? — önmaguktól felbuzdulva, összehordják bíbájós könyveiket, melyeknek ötvenezer ezüst értéke volt, s a tüzre hányják. Im ilyen az igazi buzgalom; ily áldozatkész a hit gyökeréről fakadó érdekeltség!

És azért el kellene szomorodnunk, ha a mai kor bálványának: a nyerészkedésnek, üzérkedésnek s az önzésnek még a katholicismus szentélyében tömjéneznünk kellene; jogok s igények kecsegtetésével kívánván érde-

keltséget ébreszteni ! — Nem, ezt nem tehetik az oltár szolgálói ; kik azt hirdetik : mit ér, ha az egész világot megnyerjük is, de lelkünknek kárát valljuk ? Sőt egészen ellenkező irányban, a keresztény lelkesülés főnebb érintett magasztos példáit kell felmutatni a közönyöseknek. — Minél inkább sorakozik a hitetlenség a hit isteni tekintélye ellen, annál buzgóbban kell hirdetnie, hogy az nem méltó Jézusra, kit csak földi vágyak, vagy remények ébresztenek cselekvőségre. S megemlékezve isteni Mesterünk nagy parancsáról, a közönyösség s evvel szövetkezni szokott hitetlenség ellen még a háztető-kön is, azaz, kell, hogy fennen hangoztassa, hogy nincs üdv, csak az Úr Isten nevében, — mindenütt, hol tér nyilik. Ma oly vakmerően támadtatik meg a hit, főleg a katolikus egyház és hit, hogy elérkezettnek véljük az időt, a melyben nemcsak a pap, de minden katolikus hivatva van az ellen, családi és társadalmi téren küzdeni. Mind-egyik higye mondatva magának : menjetek és tanítsatok !

Igen, mi egy alkalmas tért sem szeretnénk használatlanul hagyni ; hanem az értelmiség egész nagy birodalmát ohajtanók a hit és egyház érdekében elfoglalni ! Nyilik itt tágas és üdvös működési tér a buzgó katolikusok érdekeltségének. Ne csüggedjünk, ha talán még kevesen leendenek a világiak közül, kik az apostolkodást teljesíteni s erre lelkesülni fognak ; de bizonyára nem fognak hiányzani. S egynehánynak buzgalma sokakat fog utánzásra ösztönözni.

A keresztény katolikus értekezletek s érdektársulatok mindannyi gyúpontjai leendenek az Isten ügye iránti érdekeltségnek. Csak bátorodjunk ; az eredmény elmaradni nem fog : mert ki minden hatalommal bir mennyben és a földön, ő szól ma is hozzánk az apostolokhoz intézett szavaiban : ne féljetek , mert én legyőztem

a világot!— Tanuljunk a sötétség fiaitól, kik csak azért győzhetnek ideiglenesen a világosság fiain, mert ők okosabbak s bátrabbak, elszántabbak a hit elleni tusájokban. — Hazánkat illetőleg be kell ismernünk a cultusminiszter urral, hogy újabb időkben a közönyösség a katolikusok között is inkább észlelhető, melynek forrása azon okokban rejlik többé-kevésbé, melyekből a hitetlenség maga származik. Általános panasz ma majd minden népeknél, hogy a hitbuzgalom megfogyatkozott: csakhogy nálunk talán feltűnőbb, mint máshol. Hogy ezt fájlalta a cultusminiszter, ezen csak örvendhetünk; mert tanusítja, mennyire szívében hordja a vallásosság szükségességének érzetét. S mi üdvözljük őt ezen feljajdulásaért; mert oly egyéniségnek, minő b. Eötvös úr, eltekintve miniszteri tárczájától is, szava mindenkor nyomatékos és hatásos. Ő szép nevet vivott ki magának nemcsak hazánkban, de ennek határain túl is. S bizonyára vallásos érzelmeinek ez újabb nyilvánulása még tiszteltebbé tevő azt.

Az említett bevallása a hazánkban észlelhető közönyösségnek, igazolja a magyar katolikus egyház püspökeinek a hitetlenség s közönyösség elleni apostoli buzgalmát. Mi utalunk valamennyi magyar főpásztornak hiveikhez intézett leveleikre; s nem lehet egyetlen egy főpásztort találni, ki a közönyösség tétlenségéből hiveit hitéletre s buzgalomra nem ébresztette volna! Nem mulasztottak el a magyar egyház püspökei apostoli hivatásukhoz híven, magok s az általok erre intett papság által, a szószékről a néphez hitre lelkesítőleg szólni! És ezt már most még nagyobb mérvben és eredménynyel teendik, miután már a hitközönyösség veszélyessége oly művelt és tekintélyes egyéniség által is sajnálattal bevallva van, minőt tisztelünk a cultusminiszter urban.

Azonban e baj a katholicismus szervezetéből nem származhatik, mint fönnebb már kifejtettük. — A katolikus egyház hiszi és vallja, hogy Istentől a kormányzat hatalmával az ő egyházában csak a tanító egyház van megbizva. S hogy isteni Megváltónk a püspököket, s általok az áldozárokat és diakonusokat bizta meg a kormányzattal; hogy a Szentlélektől nyertek főpásztori hatalmat nyájok felett püspökeink, kiknek nemcsak a hívők, de még papjaik is engedelmeskedni tartoznak, mint az apostolok utódjainak. A katolikus egyházban nem hivataloskodhatik, csak ki arra Istentől hivattatik, mint Áron. — Nálunk az egyházi rend szentség; s így csakis az egyházat illeti a hit tanítása, a szentségek kiszolgáltatása, a hivek lelki kormányzata. Ez épen egyik főbb elválási pontja a reformatiónak a katholicismustól. A protestáns egyház nem ismeri el szentségnek az egyházi rendet, nem ismeri el isteni eredetűnek a papi kormányt; míg a katolikus csak az ő püspökeit és felszentelt papjait tekinti a hit oktatására, a szentségek kiszolgáltatására és az egyházi kormányzatra hivottaknak. Azért ki a protestáns egyház kormányalakja szerint véli a katolikus világiak befolyását, a hitet és egyházat illető ügyekben módozandónak, az szem elől téveszti a katolikus alapot; mert ez a mi egyházunk isteni szervezetébe ütközik. Ettől semmi nagy eredményeket ígérő érdekeltségért az egyház el nem térhet. Ez a katolikusnak hitágazata; ki Istennek engedelmeskedik akkor, midőn az általa alapított egyházi rendnek vezetésében megnyugszik.

Ez lényeges különbség köztünk, és a protestánsok között. Tehát nálunk az Isten által szervezett egyházi kormányzat megváltozhatatlan. És így a protestáns egyházban divó világi befolyást a katolikus egyház

hitelveinél fogva soha el nem fogadhatja. De a katolikusok nem is igényelték azt: ők a szentélybe nem tolakodtak, sem nem tolakodnak ma sem. Mi a protestáns egyház szervezetét, a Jézus által alapított egyházi kormányzattal meg nem egyeztethetőnek hiszszük, s a tridenti zsinat kárhozatot monda felette. Mi dicsőségünket abban leljük, hogy Isten által rendelt felszentelt papjaink engedelmeskedünk. Mi a mi papjainkban magasztosabb eredetet, t. i. isteni eredetet tisztelünk, míg a protestáns egyház mindenkit képesnek tart a papi hivatásra. Ezen elvből, ezen hitből következik a protestáns egyházban a világi befolyás.

Azon véleményt, mintha hazánkban az egyházi ügyek iránti érdektelensége a világiaknak, az egyháztól elkülönzéséből, s minden befolyás kizárásából származnék, nem oszthatjuk, s oly érdekeltségnek sem erőt, sem becsot nem tulajdoníthatunk, mely nem hitbeli meggyőződés-, és az egyház iránti kegyeletből eredne.

Eddig a katolikus nyugodt volt azon meggyőződésben, hogy a magyar ősz alkotmány-, s az apostoli királyban, a szükséges oltalmat mindenkor megtalálja az egyház; és így a katolikus érdeket a társadalmi és állam terén biztosítva hitte alatta; miután minden kormányzati közegnél az egyház többé-kevésbé képviseltetett. — Mind ezeknek megfontolása után könnyen megfejtethető a világi katolikusok tétlensége, s hogy miért az egyház nem vélte a világiak befolyását szükségesnek.

Azonban az 1848. 20. t. cz. után már változott az egyház jogállása. Elesvén régi alkotmányos támaszaitól, most már hivatja fel önérdékben részvétre s a katolikus jog és érdek védelmére. Igen, ezen vallásos érdekek nemcsak az egyházi, hanem minden katolikusé. — S azért az egyház megfosztatván eddigi jogtámaszától,

hiveit saját vallásos érdekekre figyelmezteti, s felhívja jogainak érvényesítésére, és védelmére; de mindenkor a kellő korlátok között. Hisz ő szerető anya, s fiainak hűségére számít, s ehhez bizalommal fordul a szűkségnek idejében, s reméli, hogy nem fog ma sem csalatkozni bizalmában. Mig szilárdul állt az egyház alkotmányos ősi joga, addig hiveinek nem volt okuk aggodalomra. Ma már a katolikus érdek önmagára hagyatva, hiveinek érdekeltségét igényli. — Mi nem feledtük, hogy Magyarországon a katolikus világiak, főleg az egykori ellenzék táborában, bizonyos népszertiséget kerestek az egyház jogai iránti közönyösségben, sőt az egyház elleni föllépésekben. Ez nem igazolható eljárás volt. — Ma már ennek elenyészett jelentősége a megállapított vallási viszonyosság után. Ma a catholicismusnak sem ősi kiváltságai, sem a trónban nincs meg hajdani védbástyája. Ma tehát önmagából kell kifejlődni az érdekeltségnek.

Ha, mint a vallás- és oktatásügyi miniszter ur levelében bevallja, hazánkban az 1848. 20. t. cz.-nek más értelme nem lehet, mint az, hogy a katolikus egyház az autonomia azon mértékével ruháztassék fel, melyet az ország evangélikus egyházai élveznek: úgy a kath. egyháznak önállósága, s önügyei feletti intézkedése más nem lehet, mint mely az ő szervezetének, hitelveinek s az egész világon öszhangzó történeti kifejlésének megfelel. Tehát mint hazánkban egyéb egyházak, úgy a kath. egyház saját elvei, saját szelleme szerint érvényesítheti csak az őt megillető autonomiáját; — s mert miként az evangélikus egyházakat a katolikus egyház autonomiájának rendszerére reá erőszakolni nem volna jogos: úgy viszont az evangélikus egyháznál divó világi befolyás rendszerét a kath. egyház el nem fogadja. Minden egyház autonomiáját biztosítja a 20. t. cz. saját hite-, meggyőződése- s kormány-

zati rendszerének értelmében. Másként a szabadság erőszaka volna, s a kath. egyház, meggyőződésének ellenére, a 20-ik törvényczikkben megállapított vallásszabadság czége alatt, a világi befolyás igájába kényszerítettetnék. Az egyház nem valamely esetlegesség, vagy gyarló értelem szüleménye; nem valamely földi társulat, vagy emberi szövetség; hanem Istentől alapított hit-egyesület, melynek alapja, szervezete, jelleme, tanítása, elve és irányzata nem változik az emberi vélemények forgandósága szerint, hanem ugyanaz ma, mint volt ezernyolczszáz s több évek előtt, és az fog maradni a világ végezetéig; mert mi Istentől származik, azon emberi akarat nem változtathat. Az idő szelleme átvonult fölötte, s azt meg nem ingathatta! — A népek kormányzatának alakjai egymást válták fel. Országok és nemzetek eltűntek, — trónok süllyedtek; — de az egyház e romok közt megmaradt szellemi épségében, megtartá Istentől származott kormányservezetének természetét s lényegét; s a mi változott, az csak ezen alapon módosított: és így mindenkor magukon viselték az ezen időszerinti módosítások is az isteni intézet jellegét.

Mivé lett volna a katolikus egyház, ha minden felmerülő eszmeáramlatnak engedendett? Eltűnt volna, mint egyéb emberi intézmények, vagy ma már eredeti állapotából kivetkőztetve volna. Ezt kívántuk megjegyezni a miniszter ur levelében említett világi befolyásra vonatkozólag.

A keresztény adakozás legelső példáját olvassuk a már fönidézett Apostolok cselekedeteinek könyvében. És minő volt ez? Az apostolok lábaihoz tevék le a buzgó hivek adományait, egészen s egyedül csak az apostolok kezelésére bizván azt! — E keresztény adományozás szelleme lengi át egész napjainkig a buzgó s ájtatos hi-

veknek Isten dicsőségére s az egyház javára tett keresztény adakozásaikat. Az egyháznak ajándékoztattak azok elsajátíthatlan tulajdonul, és az Isten oltalma s a fejedelmek és törvények fedezete alá helyeztettek azok. De az adománylevélben az egyházon kívül, általánosan azok felett semmi jogos befolyás másnak nem engedtetett; hanem honi törvény szerint, az egyszer Istennek tett adományozás visszavonhatlanná vált. A fejedelmek, mint a magyar királyok is, esküvel kötelezték magukat az egyházi javak megvédésére; s a katolikus hivek szintén hivatva érezték magukat, az egyház tulajdona szentségét megvédeni. De hogy a katolikusok érdekeltségöket az egyház javai- és jogaira való kisebb vagy nagyobb befolyástól feltételezték volna, nem olvassuk. Ez ellenkezik az egyház történelmével, a katolikus hivek kegyeletével; ez új tan, melyet a katolikus buzgalom nem ismer, s melyet ily általánosságában a katolikusok magukénak soha nem vallhatnak. Istennek hála, még eddig hazánkban sem ismeretes a közérdekeltségnek ez értelmezése. Nyolczszázados történetünk magasztosabb kegyelet- s érdekeltségnek mutatja fel példáit. Az egyházi ügyekben befolyás igénylete nélkül, az ország rendei az egyház javait és jogát mindenkor megvédették.

A reformatio már elterjedt volt hazánkban, s az egybegyűlt ország rendei az 1557. 11. t. cz.-ben az egyház javainak oltalmáról s visszaszerzéséről erélyesen intézkedtek. S így mindenkoron a magyar nemzetben pártolóra talált az egyház joga, s érdeke a nélkül, hogy a katolikus világi elem valami állandó befolyást követelt volna. Egyedül szent hite iránti buzgalomból, és jógérzetből védte egyházunk igazait.

Mi ma sem teszszük fel a magyar katolikus hivek-

ről azt, mintha egyedül csak az által ébresztethetnék fel az egyház ügye iránti részvétre és érdekeltségre, ha az egyház egy, eddig a világi elem által nem gyakorolt befolyást és jogkört nyitna meg nekik.

Az erdélyi egyháznak sajátságos viszonyai kivételt képeznek, melyek Erdély vallási s politikai viharzatai közt keletkeztek, de melyek mérvadók nem lehetnek, s épen azért csak sajátságos kivételt képeznek, mireánk pedig egész szervezetében nem igen alkalmazhatók.

De figyelemre méltó mégis Erdély katolikusainak ő Felségéhez benyújtott kérelme, s a magyar egyháznak jövő viszonyaira sok érdekes momentumot foglalnak magukban. Mi tehát az 1848. 20. t. cz. folytán a katolikus egyház autonomiáját igen is követeljük; de a kath. egyház elvei-, s kormányának természetével egybehangzó kormányzati önállóságot, mint ezt főnebb is kifejtők. Azonban, mivel nemcsak valószínű, de bizonyosan bekövetkezni fog az, mit a cultusminiszter ur ír a hg-primáshoz intézett levelében, hogy hazánkban is a katolikus egyházra később vagy előbb küzdelmek várnak, az egyház szívesen értesíti erről hiveit, s örömmel nyit tért érdekeltségöknek: mert a katolikus ügy nem kizárólag a papság-, hanem minden katolikusnak ügye, s így a közös védelemre közös érdek ösztönzi.

De mielőtt az általunk jelzett jogviszony az egyház, kormány, s a korona apost. joga közt meg nem alapittatik, addig szerintünk más befolyást a világi elemnek a megtartandó vegyes értekezletbeni részvétnél, minden készsége mellett sem igen adhatna, adnia nem lehet.

Minden egyéb időelőtti volna; s mi bár dicséretesnek találjuk a püspöki buzgalmat, mely a megváltozott alkotmányos viszonyok szellemében a világi katolikus

érdekeltségnek tért nyitni kész : mégis a közügy érdekében inkább ohajtjuk az egyház jogállásának az ő nagyszerűségébeni felkarolását, mintsem a még nem tisztázott jogviszony bonyodalmainak közepette, egyes részletes világi befolyások engedményezését.

A katolikus egyház jogállását érdeklő, nagy horderejű kérdések előbb megoldandók; s csak azután van rendén a világi érdekeltég részletezése. Itt e kérdések megoldásánál, minden katolikusnak tér nyílik egyháza jogainak megvédésére. — Ez most a főteendő, hogy az 1848-dik évi 20-dik törvényezikk alapján, a katolikus egyház jogi önállósága a kormánynak a katolikus egyház ügyeire tettleg gyakorlott hatóságával, a király apostoli jogával kiegyenlítették. Mindaddig, míg ez meg nem történt, a világi elemnek kisebbszerű befolyásávali rendelkezés másodrendű teendő.

A szükséges lendületet meg fogják az ügynek adni a tartandó értekezletek, melyek szabadon megtarthatók, haladéktalanul egybehívhatók. Pedig most a legfőbb előny a gyors és azonnali cselekvésben van.

Vajjon nem méltán félhetni-e attól, hogy még ez országgyűlésen javaslatok tétetnek, melyek a katolikus egyházra hátrányosak, vagy talán hitelvei- és érdekeivel merőben ellenkeznek? Nem volna célravezető tehát jelenleg a kisebbszerű intézkedésekben keresni védelmet, hanem az összes katolikus érdekekben kell működni. Ha ily szellemben fog a magyar katolikus egyház fellépni, még talán nincs késő a katolikus érdekek elleni áramlatnak gátot vetni.

Ma nem volna menthető, ha a m. kath. egyház könnyen feladná ősi jogait; míg 1848-ban, az események rohama általi meglepetésében mentségre találhatni okokat. — Könnyedén semmi jogunkat sem engedhetjük

át. S azért mint vitéz bajnokai Isten szent ügyének, minden őseinktől reánk szállott jogtért megvédnünk kell: s megvédeni fogjuk. S azon meggyőződés, hogy nem a minérdekeinkért, hanem Isten egyházának ügyeért vivunk, lelkesíteni fog a küzdelem kellemetlenségei, a harc szenvedései közt.

Hisz a magyar katolikus egyház nem bitortlott semmi jogot; törvényesen nyerte azt el; a király és nemzet hívta meg magas állására az államban. És ezen százados, királyi esküvel és elidősüléssel szentesített s őseinktől öröklött állásából minden lelkes védelem nélkül engedje magát kiüzetni az egyház?

Ez menthetetlen gyarlóság volna, mely a különben lovagias szellemű magyar papsághoz nem illő.

Elnézz-e a magyar katolikus többség e megaláztatását egyházának? Nem, ezt nem fogja tehetni a nélkül, hogy nagy felelősséget ne vonjon magára nemcsak utódai, de Isten előtt is. Tehát a magyar egyház és az igaz katolikusok milliói el tudnák felejtetni az őseinek dicső önfeláldozási emlékeit, kik mindenkor hű fiai voltak az egyháznak, s versenyeztek az Ur felkentjeivel buzgalomban!

Nem — még ily feltevés is sértő volna a mai lelkesült oltár szolgálói-, és buzgó katolikusokra nézve.

Oh Isten, — esdünk — adj erőt szolgálóidnak, adj malasztot egyházaid hű fiainak, hogy méltók legyenek a dicső katolikus hős névre! Lengjen minden küzdelmek felett a te szent szellemed, mely nem ismeri a félelem rémképeit, mert szívében hordja szent intéseidet. Mit ér, ha az egész világot megnyerjük is, ha lelkünknek kárát valljuk? Mert semmi tekintetben sem méltók e világ szenvedései az örök dicsőséghez képest!

A népek milliói, midőn a legutóbbi országgyűlésre

követeiket választák, nem az ős egyház jogainak lerombolására, nem az apostoli király jogainak megsemmisítésére, nem a katolikus érdekek elleni harczra bízák meg képviselőiket, hanem a békés kiegyenlítésre, az alkotmány visszaállítására, a nemzetnek egymás közti kibékítésére, s minden jogos érdek kiegyenlítésére.

A kormánytól tehát a nagy katolikus többség méltán várja, hogy válságos feladatát nem fogja még nehezíteni akarni a vallásos érzelmek sérelmével.

A magyar papság hazafiuságáról biztosítva lehet a kormány úgy mint a nemzet, sőt még engedékenységre is számíthat. A magyar papság testvéries békében kíván élni más felekezetű polgártársaival. Jogaikban őket megrövidíteni nem kívánja. Sőt szükség esetében a katolikusok védszövetségére számíthatnak. De viszonyos méltányosságot és jogosságot várunk tőlök, és a kormánytól is. — Mi bizunk, hogy a jelen kormány a katolikus egyház joga iránt méltányos leend, s hogy javalataiban nem fog a hitetlenség szellemének, a kisebbség zajának engedni.

Mi bizunk, hogy koronázási esküje királyunknak, még értelemmel bír; mi bizunk a kormány, és az országgyűlés ildomosságában, a korona lelkesmeretességében, s hisszük, hogy nem fogunk kényszerülni el-
lenvédelemre. De ha mégis reményeinkben csalódnánk, leplezetlenül kijelentjük itt, hogy a magyar papság, és az igaz katolikusok számos milliói, méltóknak fogják tanusítani magukat azon szent és dicső hit bajnokainak emlékére, kiknek jelszavok volt ugyan, megadni a császárnak, mi a császáré, de a kötelmek összekötkezésében meg nem félemlettek, az erőszakoskodó hatalmasságoknak nyilvánítani, hogy Istennek illik inkább, mint embernek, engedelmeskedni!

Oh ne vélje senki, mintha mi nem szeretnők hazánkat és nemzetünket úgy, mint bárki. A pap a hon szülöttje, csak úgy mint más; polgára volt ő e hazának, mielőtt az Ur szolgájává felkenetett: ő nem szakadt el nemzetétől és hazájától, mert elvált a világiaktól, hogy Istennek szentelje fel magát. Ezt nem kívánja az egyház az ő szolgájától, nem az Ur az ő papjaitól. A hon-szeretet nincs ellentétben az Isten szeretetével, sőt ebben leli megszenteltetését. Hiszen mi hirdetjük azt, hogy a polgároknak a törvénynek engedelmességek kell, nem szolgai félelemből, hanem önkénytelen, Istenért. Mi hirdetjük, hogy Isten parancsa, egyéni érdekeinket a közjó nagy érdekeinek alárendelni. Hogy kedves Isten előtt az áldozat, melyet a jó hazafi tesz a hon oltárára. És mi buzdítjuk a harczost lelkesülésre és bajnokságra; mi a szenvedő polgárok segélyére. Igen, mindezt hivatásunknak tartjuk, és így bizonyára hazafiságban más polgárok után nem állunk. De épen azért nem méltányosság a papság elleni törekvés; s tévesztett politika lenne, ha a kormány, a helyett, hogy a még bizony igen sok baj- és küzdelmekkel járható átalakulási pályáján a nemesérmű papság és a hű katolikus milliók jogérzelmével szövetséget keresne, pillanatnyi népszere-rüségtől megszédítve, kényszerítné őt az ellentáborba.

Oh a magyar nemzet jövője igen borús! Ne ámit-suk magunkat: csak szunnyadnak a kül- és bel ellenségek; s az első alkalommal oly erővel rohanhatják meg a magyar nemzet nemzetiségét, és alkotmányát, mely az élet és halál harczává válhatik. Mi tehát, kik forrón ohajtjuk nemzetünknek és hazánknek az alkotmányosság alapjani megszilárdulását, emelkedését és megdi-csőíttetését, kérjük mindazokat, kik magukra vették a felelősség terhét, hogy legyenek igazságosak, méltá-

nyosak azon egyház iránt, mely ha annyi századon át nem őrökdi hűséggel a magyar nemzetiség és alkotmány felett, ma talán nem őrökdihetnék a magyar nemzet nemzetisége, alkotmányossága felett!

Mi megértjük az idő intését, s a változott viszonyokat számba vesszük, s nem követelünk a kath. egyháznak lehetetlenségeket; de annyit igen, mennyi megegyeztethető az új alkotmányossággal is. Minden államnak, de főleg a magyar államnak erkölcsi alapra van szüksége; s így nem lehet feladata a kormánynak, társadalmi felbomlást okozható törvényjavaslatokat tenni, és a merő jogot az erénnyel, az egyéni szabadságot a hittel ellenkezésbe hozni. Nyetén eljárás, kihívása volna az egyháznak a kormány elleni harcra, melyet az egyház nem ohajt, sőt a lehetőségig kerül; de ha kényszerítették, elfogadni köteles volna.

Nem lehet a magyar nemzetnek, nem a kormány-
nak jól felfogott érdekében, a katolikus érzelme-
ket intézkedéseivel megkeseríteni, s elégtelenséget okozni
a nép millióiban, kik még, Istennek hála! nem közönyö-
sek szent hitünk s egyházunk iránt. És azért mi azon re-
ményben fejezzük be iratunkat, hogy a kath. egyház
meg fog tenni mindent, mit tőle a nemzet joggal kíván-
hat: mig más részről méltán reményli, s várja koronás
apostoli királyától, a felelős kormány- s a magyar nem-
zettől, hogy ez a hit- és erkölcs elvein sérelmet nem fog
ejteni, a kath. egyház jogait megcsorbitani; hanem az
1848-ki 20. törvénynek jól felfogott értelmében, a kath.
egyházat az ő önállása- s jogaiban föntartani. — Csak-
is így remélhet Istentől áldást nemzetünk, és átalakult
alkotmányosságunk.

The first part of the book is devoted to a general history of the United States from its discovery by Columbus in 1492 to the present time. It covers the early years of settlement, the struggle for independence, the formation of the Constitution, and the growth of the nation to its present boundaries. The second part of the book is devoted to a detailed history of the United States from 1776 to the present time. It covers the American Revolution, the War of 1812, the Civil War, and the Reconstruction period. The third part of the book is devoted to a detailed history of the United States from 1865 to the present time. It covers the Reconstruction period, the Gilded Age, the Progressive Era, and the modern era. The book is written in a clear and concise style, and is suitable for use as a textbook in schools and colleges.

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT ÜGYNÖKSÉGEBEN

KAPHATÓ:

Magyar irodalom története. I. kötet, I. szakasza. füzve	— 40
Magyar irod. tört. Olvasókönyv. I. köt. 2. szakasza	1 —
Ugyanezen munka I. kötete egybefüzve	1 20
Magyar irod. tört. Olvasókönyv II. köt.	1 50
Magyar irod. tört. olvasókönyv III. köt.	1 50
Historia revelationis biblicae; tomus I. J. Nep. Pollák. 1859. füzve	1 —
Historia revelationis biblicae: tomus II. füzve	1 —
Compendium systematis Theologiae moralis auctore Josepho Kovács.	
Pars prima.	— 70
Compend syst. pars altera liber I.	1 5
" " pars altera liber II.	1 40
Ugyanez műnek együtt mindhárom kötete	2 —
Irak és intelmek a magyar kath. hadfiak számára. Irta Molnár Vid	
Bertalan VII. kiadás 1864. Ára vászonkötésben	— 30
Énekek husvételre pünkösdre Jézus szent szívééről Tarkányi B. J. 1852.	— 3
Szentek élete. I. rész. Zalka János 1861.	2 —
" " II. rész. Zsihovics F. 1863.	2 50
Encyclopaedia öt kötetben; a négy első kötet ára egyenkint	2 —
Az ötödik kötet ára két füzetben	2 —
Keresztény műveltség s erkölcsi magaviselet alapvonalai. Ihász	
Gilbert 1857.	— 50
Néhány hét a szentföldön 1856-ban Hoványi. Bécsben. 1858.	1 5
A zsoitárok könyve a vulgata szerint 1860.	— 50
A Jezsuiták. D. Arsac J. után. ára	— 70
Családi olvasmányok, szerkeszté Füssy Tamás	1 —
Vezérlapok a szent földre. vagyis tapasztalásból merített tanácsok az	
ut kezdetére, folytatására s bevégezésére, utba eső jelesebb helyek	
stb. leírásával, a szent sir temploma alaprajzával. Dr. Hatala Péter	
Pest. 1857.	— 35
Damiani Fuxhoffer benedictini Pannonii Monasterologiae Regni	
Hungariae libri duo. Recognovit Maurus Czinár. Tomus I. 1858.)	3 —
Tomus II. 1858.	3 —
Szent szakaszok, melyek az Anyaszentegyház közisztentiszeletén ol-	
vastatnak 1854.	1 —
Renan műve s a német itészet Abbé Meignantól 1864.	— 20
Cantu Caesar I- II- III- IV-ik évfolyam	12 60
Egy-egy évfolyam	3 15
A rabszolgakereskedő. vagyis ész szív nélkül. Jellemrajzok 1864.	— 60
Balmes. A gyakorlati ész. Arany könyvecske mindenki számára 1864.	— 40
A várnai csata. Vaszary Kolos 1864.	— 50
Unio, vagyis a hit és történelem szava a nemegyesült görögöknek	
a r. kath. anyaszentegyházzali egyesülésére. Jutalmazott pályamunka.	
Horváth Ferencz. Kalocsa, 1859.	2 56
Aczélmetszetű magyar föliratú szent képek kis 8-r. alakban.	
16 féle. (Ábrázolják: az Oltári szentséget, sz. Józsefet, a sz.	
Családot. „Üdvözlégymalasztal teljes.“ sz. Annát, a sz. Családi	
pihenését futásakor Egyiptomba. „Valamit feloldotok a földön, fel	
lesz mennyekben is oldva“, sz. Máriát Istennek sz. anyját, sz.	
Józsefet az ur Jézus nevelőjét, a gyermeki ártatlanságot, az Ör-	
angyalt. „Beteljesedett.“ győzelmi B. Asszonyt, Jézusnak sz. szí-	
vét. Szűz Anyánk sz. szívé). Ára egy-egy darabnak	3 —
Szűz Máriát Immaculata Nep. sz. János., Pad. sz. Antal, sz. Erzsé-	
bet, a sz. lélek hét ajándéka karácsonyi kép sat.	6 —

Ára 50 kr.

